

♦ Peter Pollák ml. v kresbe výtvarníčky Šarlotty Bottovej.

Zdravý rozum zvíťazil

V jedenástom čísle novín máme niekoľko dôležitých tém.

Aktuálne sme v prvej fáze sčítania obyvateľov, kde sa do konca marca každý, kto môže, sčíta sám. V druhej fáze, od apríla do októbra, bude sčítanie s pomocou asistentov. Mali by byť tam, kde sa nebudú vedieť ľudia sčítať sami, pretože to nevedia alebo nemajú na to zariadenia – mobil, počítač a internet. Sčítanie je totiž realizované online. Tesne pred

spustením sčítania obyvateľov sme však zohrali zápas o to, aby z neho nevypadla otázka druhej národnosti, ktorá môže pomôcť hlavne v národnostne zmiešaných územiach a nie je tajomstvom, že hlavne na južnom Slovensku. Maďarskí Rómovia konečne nemusia riešiť dilemu, či sa cítia byť viac Maďarmi alebo Rómami. Zdravý rozum zvíťazil. V ankete sme sa pýtali, ako sčítanie vnímajú nami oslovení respondenti.

Druhou témou čísla je očkovanie proti korone. Do kampane za očkovanie zapojilo ministerstvo zdravotníctva zástupcov národnostných menšín. Tému sa venujeme aj v dvoch ďalších rozhovoroch z prostredia nemocníc.

O žurnalistike sme sa zhovárali s Kristínou Mojžišovou, ktorá sa rómskym novinárom a rómskej téme v médiách venuje od deväťdesiatych rokov. V druhom rozhovore sme predstavili rómskeho kňaza Petra Gažiho – pôsobí v nerómskom prostredí na Orave.

Pri spomienke na Elenu Lackovú sme z archívu vybrali ďalšie jej diela.

Kedže máme skoro rok po voľbách, priestor sme ponúkli poslancovi Národnej rady Slovenskej republiky Petrovi Pollákovi mladšiemu (OLANO). V bezplatnom PR rozhovore zosumarizoval prvý rok vo funkcii, ale aj plány na ďalšie obdobie. Jeho kresbu na obálke novín vytvorila výtvarníčka Šarlota Bottová.

S novinami ročníka 2020 sa blížíme pomaly ku koncu a čaká nás ešte jedno číslo. Ďakujeme Fondu na podporu kultúry národnostných menšín Slovenskej republiky, že sme vďaka podpore projektu mohli vydať dvanásť čísel novín.

Roman Čonka, šéfredaktor Romano nevo lil

Stretnutie s vicepremiérkou Veronikou Remišovou

Bratislava 9. februára 2021 (RNL) – Splnomocnenkyňa vlády pre rómske komunity Andrea Bučková predstavila ministerke investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Veronike Remišovej plán priorit zameraný na vyrovnávanie sociálnych a ekonomických nerovností rómskeho obyvateľstva so zreteľom na tých, ktorí žijú v marginalizovanom prostredí. Úrad splnomocnenkyne intenzívne pracuje na príprave eurofondového plánu pre Slovensko na roky 2021 – 2027.

◆ A. Bučková (vľavo) a V. Remišová. Foto: archív AB

Ako uviedla splnomocnenkyňa na sociálnej sieti, okrem investícií, ktoré zlepšia kvalitu životných podmienok v oblasti bývania zabezpečením prístupu k pitnej vode, budovaním kanalizácií či podporou svojpomocného bývania chcú pokračovať vo vysporiadavaní pozemkov pod obydľami v komunitách.

„Predstavila som koncept rozvojového programu a zámer poskytovania bezplatnej podpory obciam v príprave investičných projektov. Spoločne sme diskutovali o tom, prečo je nesmierne dôležité sústrediť intervencie v jednom špecifickom ciele a koordinovať ich prostredníctvom jedného subjektu. Som nesmierne rada, že oproti predchádzajúcim programovacím obdobiam prebiehalo rokovanie s pani vicepremiérkou na partnerskej úrovni. Za zásadný moment považujem to, že pani vicepremiérka rovnako vníma nevyhnutnosť sústrediť investície do obcí s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít,“ uviedla.

Nová publikácia: Od Esterházyho po Luník IX

(RNL/TS) – Významné udalosti z minulosti bývajú v spoločnosti pripomínané rôznymi spôsobmi. Už klasik teórie kolektívnej pamäti francúzsky sociológ Maurice Halbwachs upozorňoval na skutočnosť, že vzhľad miest je dôležitým zdrojom historického vedomia.[1] Práve o miestach pamäti je kniha historičky Klary Kohoutovej Od Esterházy-

Rómovia sa zapojili do očkovacej kampane

Bratislava 11. februára 2021 (RNL) – Komunikačná kampaň Vakcína je sloboda, ktorá koncom januára začala zvyšovať dôveru ľudí vo vakcináciu aj prostredníctvom webu www.slovenskoproticovidu.sk, pokračuje v rámci svojej informačnej línie v rozširovaní ponuky odborne korektných informácií o očkovaní. Do kampane sa zapojili aj zástupcovia národnostných menšín.

Vyjadriť podporu myšlienkam kampane Vakcína je sloboda autentickými posolstvami a osloviť aj menšiny sa dobrovoľne bez nároku na honorár či poradie pri očkovaní rozhodli napríklad hudobníci Silvia a Ernest Šarközi z kapely Cigánski diabli a Ivan Mako, sociálny pracovník a riaditeľ sociálneho podniku vo Valaskej.

„Pokračujúci záujem osobností z rôznych spoločenských oblastí podporovať kampaň nás mimoriadne teší. Veľmi si vážime, že sa jej prostredníctvom delia o svoje úprimné spovede s verejnosťou. Osobnosti z radov menšín sa prihovoria svojim spoluobčanom aj ich materinským jazykom. Je to totiž boj všetkých na Slovensku, v Európe, vo svete a musíme v ňom zvíťaziť spoločne. Podpora osobností aj rastúca dôvera v zaočkovanie v prieskumoch nám dáva nádej a energiu biť sa s pandémiou,“ uviedol minister zdravotníctva Marek Krajčí.

Ivan Mako, sociálny pracovník a riaditeľ sociálneho podniku vo Valaskej, sa korony obáva. Verí, že očkovanie nás vráti do bežných životov.

„Obávam sa toho, že ešte dlho nebude možné vrátiť sa do každodenného fungovania. Obávam sa toho, ako ľudia budú môcť zabezpečiť svoje rodiny. Všetci chceme naše životy naspäť. Chceme sa vidieť s našimi rodinami a blízkymi, voľne sa pohybovať a užívať si slobodu. Očkovanie nám dáva túto prí-

◆ Ivan Mako

◆ Ernest Šarközi

ležitosť. Verím odborníkom viac ako anonymom na internete. Verím, že očkovanie nás vráti naspäť do našich životov. Je to v záujme nás všetkých,“ uviedol.

O potrebe očkovania odborníci presvedčili aj Ernesta Šarköziho z Cigánskych diablov.

„Nikdy v živote by som si ako hudobník nedovolil vyjadrovať sa k takej vážnej a odbornej záležitosti, ako je ochorenie, v tomto prípade pandémie, konkrétne

vakcinácia proti tejto plagi. Jediné, čo môžem, je poprosiť všetkých spoluobčanov, aby sme skúsili počúvať odborníkov, lekárov a vedcov. A aby sme si na základe ich výnimočných daností a skúseností vo svojom odbore, dokázali urobiť vlastný úsudok a spoločne tak zabojovali proti tejto zákernej chorobe. Mňa odborníci presvedčili, že pre moju nadváhu a cukrovku bude najlepším riešením vakcinácia,“ dodal.

Kristína Mojžišová: Žijem na hrane dvoch svetov

Zobrazovaniu Rómov v médiách sa venuje od roku 1996. Najskôr ako novinárka denníka SME, neskôr od roku 2000 ako spoluzakladateľka Rómskej tlačovej agentúry. Od roku 2015 sa rómskej téme venuje vo verejnoprávnej RTVS. O žurnalistike a rómskej žurnalistike sme sa porozprávali s Kristínou Mojžišovou.

V roku 2020 ste získali ocenenie Roma Spirit v kategórii médiá. V žurnalistike a v rómskej téme pôsobíte od roku 1996. Čo všetko sa v žurnalistike za tie roky zmenilo?

Skoro všetko. Od vnímania hodnôt, objektivity, spôsobu získavania informácií. Zmenilo sa skoro všetko, lebo sa mení spoločnosť. A žurnalistika odráža stav spoločnosti. Novinári o sebe veľmi radi hovoria, že sú strážnymi psami demokracie. Ale žurnalistike v mnohých prípadoch chýba nadhľad, nezaujatosť. Ľudia prestávajú médiám dôverovať, a to je

veľká tragédia. Mediá, ktoré boli niekedy v hlavnom prúde, strácajú dynamiku. Pozornosť ľudí udržiavajú bulvárny postupmi, stále novými kauzami, čo prehlbuje odpor ľudí voči systému. Niekedy som si nevedela predstaviť začať deň bez toho, aby som si prešla všetky médiá, porovnala informácie, vždy ma niečo zaujalo. Dnes je to depresívne. A nielen kvôli korone. Ale aj napriek tomu si myslím, že je dôležité sledovať médiá, počúvať informácie, i keď viac ako v minulosti si to vyžaduje kritické myslenie. Množstvo konšpiračných textov je otupujúce, ale to je asi cieľ konšpirátorov – otupiť pozornosť, odnaučiť premýšľať o veciach. Nemali by sme sa tomu poddávať. Skôr to brať ako príležitosť vrátiť novinárčine dôstojnosť.

Rómska téma nebola v deväťdesiatych rokoch atraktívna pre novinárov ani médiá. Prečo tomu tak bolo?

V čase veľkých spoločenských zmien, keď ľudia a hlavne novinári dostali možnosť „robiť politiku“, ich Rómovia z okraja spoločnosti nezaujímal. Bolo a vždy asi bude atraktívnejšie si tykať s predsedom vlády, mať na neho mobil, chodiť na kávu s ľuďmi z ministerstiev, ako chodiť do rómskej osady. Z tých sociálnych vzťahov sú totiž aj benefity: novinár dostane ponuku pracovať na ministerstve, robiť hovorcu pre politickú stranu, atď. Za žurnalistiku z osád sa mi dostalo akurát označenie cigánska novinárka. V počiatočoch sa pracovalo ťažko. Všeličo sme o Rómoch nevedeli, často sme sa správali ako slony v porceláne, a neobišlo to ani mňa, keď to tak spätne hodnotím. Človek sa musel naučiť žiť akoby na hrane dvoch svetov a bohužiaľ, s tým je spojené aj to, že bol z oboch strán napádaný, šikanovaný. Ale ja si myslím, že je to o tom, ako má človek nastavené hodnoty: mňa to zaujímalo, a preto som to robi-

la. Nikdy som netúžila po kariére v politike, vždy ma zaujímal ľudia, ich osudy a ak to boli ľudia, ktorí v spoločnosti nemali šancu hovoriť, o to viac ma zaujímal.

Kedy sa stala rómska téma pre novinárov atraktívnou? Bolo totiž obdobie, kedy s rómskou témou novinári vyhrávali novinárske ceny.

Atraktívnou sa stala po roku 1996, keď postupne prepukol škandal spojený s migráciou Rómov. Vtedy sa toho chytil bulvár a aj mainstreamové médiá. Pôsobila som v tom čase v denníku SME a pre naše noviny bolo doslova posvätné písať o menšinách s rešpektom. Ja som začínala s menšinou maďarskou, ktorá v čase mečiarizmu mala veľké problémy s uplatňovaním svojich ľudských práv, venovala som sa tiež židovskej menšine preto, že ma to ako historičku zaujímal. Mala som aj šťastie, že som stretla zaujímavých ľudí z tejto komuni-

ty. A rómska téma mi doslova prischla, lebo ju málokto chcel robiť. Podstatné pre mňa bolo, že som na začiatku stretla pani Anku Jurovú, dnes už nebohu, ktorá raz zaklopala na dvere našej redakcie a chcela hovoriť o migrácii Rómov. V tom čase ešte o tom v médiách nič nebolo. Tak sme pohovorili, urobila som rozhovor a veru, chvíľku trvalo, kým mi prešiel cez našich editorov do tlače. Práve cez tento rozhovor som sa stala cigánskou novinárkou. Ale všimlo si ho aj dosť Rómov a zrazu sa na mňa začali obracať s rôznymi informáciami, chceli sa zhovárať s niekým, kto ich reálne vypočuje. A tak nejak prirodzene sa počet mojich textov s rómskou problematikou rozširoval. Snažila som sa vždy byť objektívna a naštudovať si aj rôzne veci okolo tém, o ktorých som písala. Mnohé texty pôsobili aj dosť exoticky, lebo po rokoch praxe už boli spojené so znalosťou prostredia a tá situácia v spoločnosti sa zmenila z úplné-

Zápas o dve národnosti

♦ Ilustračná fotografia. Foto: R. Čonka

(RNE) Štatistický úrad Slovenskej republiky predložil 29. januára 2021 na medzirezortné pripomienkové konanie opatrenie LP/2021/38 Štatistického úradu Slovenskej republiky, ktorým by došlo k zmene opatrenia Štatistického úradu Slovenskej republiky č. 44/2020 Z. z. o charakteristikách. Možnosť označenia druhej národnosti v sčítaní sa mala odstrániť. „Predložením materiálu na medzirezortné pripomienkové konanie sa Štatistický úrad Slovenskej republiky rozhodol poskytnúť priestor na diskusiu alebo na verejné vyjadrenie zástupcom menšín,“ tvrdí v stanovisku tento úrad. Už 8. februára sa štatistický úrad rozhodol svoju iniciatívu zastaviť a ponechať možnosť uviesť v sčítaní dve národnosti. Čo tomu predchádzalo?

Len jedna národnosť

Otázku možnosti určenia dvoch národností spochybnil začiatkom roka 2021 poslanec vládnej strany Juraj Gyimesi (OLANO). „Keď tam uvidia druhú kolónku, zaznačia si to, no nič to neprinesie. Potrebujeme vedieť, koľko nás je presne a nepotrebujeme týchto multietnických občanov,“ uviedol v diskusnej relácii na TA3 Téma dňa. To, že takto sa ľudia sčítavajú aj

v okolitých krajinách označil za sociálny experiment. Zároveň tvrdil, že dvojtitú národnosť nie je schopný Štatistický úrad SR vyhodnotiť.

Podľa Ábela Ravasza, bývalého splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity Štatistický úrad Slovenskej republiky podľahol politickým tlakom a navrhuje vypustiť zo sčítania otázku na druhú národnosť. „Robí tak tesne pred sčítaním napriek mnohým argumentom odborníkov a zástupcov menšín proti tejto iniciatíve. Toto necháme len tak,“ reagoval na iniciatívu poslanca OLANO.

Výzva zástupcov rómskej menšiny

„My, zástupcovia rómskej národnostnej menšiny, vyjadrujeme Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny, ktorý je stálym odborným orgánom Rady vlády, znepokojenie nad súčasným stavom v súvislosti so sčítaním obyvateľstva 2021 – navrhovaným zrušením možnosti zvolenia si dvoch národností. Ako zástupcovia rómskej národnostnej menšiny vyzývame ďalších zástupcov národnostných menšín vo výbore k podpore a stanovisku k momentálnemu stavu spojenému so sčítaním obyvateľstva 2021 a možnosti hlásiť sa k dvom národnostiam (tzv. mul-

tietnicita). Jedná sa konkrétne o podnet poslanca Gyimesiho, ktorý náhle navrhuje vyradiť túto otázku z dotazníka, a to bez akejkoľvek verejnej diskusie, udania pádných dôvodov a bez preskúmania dopadov takéhoto kroku,“ uviedli vo výzve Ivan Mako, Alexander Daško, Juraj Vozár a Vladimír Sendrei.

Podľa nich takéto konanie vnímajú ako znevažovanie a výsmech smerom ku dlhotrvajúcim procesom pri príprave podkladov a zároveň poukazujú na krátkosť času riešiť tak vážne rozhodnutia. Momentálne dianie vytvára priestor na krok späť, ktorý je obsahom aj formou v rozpore nielen so smerovaním v rámci Európskej únie, ale aj etickými štandardmi oficiálnych postupov slovenskej vlády.

„Myslíme si, že občanom treba ponechať možnosť voľby. Nerozumieme aktivitám a záujmom niektorých poslancov národnej rady smerujúcim k zrušeniu možnosti prihlásiť sa aj k druhej národnosti. Európske inštitúcie odporúčajú štátom Európskej únie poskytnúť svojim občanom možnosť voľby a my veríme, že Slovenská republika patrí medzi krajiny, ktoré rešpektujú základné legislatívne procesy a ich postupy, a zároveň pracujú v súlade so zrete-

str. 8 >>>

ho odmietania tak trochu na obdiv voči tým, ktorí to robia. Ale trvalo to len veľmi krátko. Lebo rasizmus v našej spoločnosti je silný a bohužiaľ, stretávam sa s ním dodnes na oboch stranách.

V roku 2000 ste zakladali ojedinelý projekt Rómskej tlačovej agentúry. Neskôr ste od online správ prešli aj k printovej, televíznej a rozhlasovej tvorbe a vzniklo Rómske mediálne centrum. Aktivity však skončili v roku 2015. Ako spomínate na toto obdobie?

Obdobie tlačovej agentúry bolo hlavne v začiatkoch takým kúzelným obdobím objavovania sveta v jeho farebnosti. Mala som za seba šťastie na to, že som sa v tom čase stretla s Maxim Estočákom, ktorý pôsobil v Rómskej tlačovej agentúre v Budapešti a s Ivanom Hriczkom, vtedy redaktorom košickej mestskej televízie, ktorý bol prvým riaditeľom Rómskej tlačovej agentúry. Myslím, že to bolo obdobie, kedy sme poznávali, kde sú hranice spolunažívania, učili sme sa manažovať neziskovku,

pracovať s ľuďmi, písať o problémoch, ktoré boli stále okrajové a akoby spoločnosťou neuznané. Bolo to krásne obdobie objavovania, počas ktorého sme spolu urobili niekoľko filmov, zrealizovali sme vysielanie hlavne pre Slovenskú televíziu. Učili sme sa a to učenie sme vnímali ako niečo, čo nás robilo šťastnými. Veľa sme cestovali a hlavne budovali vzťahy, priateľstvá. Práve tie z tohto obdobia mi zostávajú dodnes a ja si to veľmi vážim.

Na druhej strane sme stále riešili množstvo problémov, hlavne s grantmi. Peniaze na projekty prichádzali neskoro. Ak máte celý rok tvoriť niečo a peniaze na robotu dostanete v októbri – stalo sa, že aj v decembri – tak to je ťažké. Ak ľudia robia, chcú peniaze a keďže granty boli zverejnené, vznikali rôzne šumy, ohováračky, tlaky. Len ten, kto pracoval v treťom sektore v tom čase pochopí, čo to boli za heroické výkony. Som a vždy budem vďačná tým, ktorí to chápali. Ale dlhodo- bo fungovať v tomto systéme sa nedá.

Celkom úspešný projekt skončil po pätnástich rokoch. Čo všetko ovplyvnilo koniec centra?

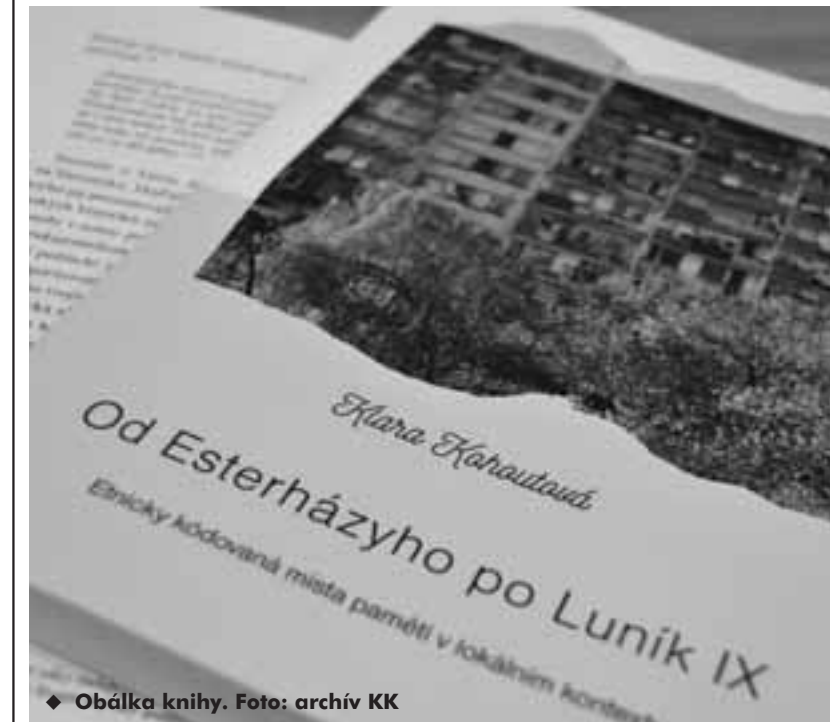
Po pätnástich rokoch v projekte som bola veľmi vyčerpaná, čo sa odrazilo aj na mojom zdraví. Žila som v nekonečnom strese, ako som povedala, na rozhraní dvoch kultúr a bola som terčom mnohých ľudí z jednej aj druhej strany. Začala som mať pocit, že to chcem robiť inak.

V tom čase som začala študovať politológiu na doplnenie svojich vedomostí a popri tom prišla ponuka pracovať v RTVS ako šéfredaktorka Redakcie národnostného vysielania, čo znamenalo pracovať so šiestimi menšinami. Bola to veľká výzva, keďže vysielanie v tom čase prechádzalo veľkou krízou. A tak som sa pustila do práce. Veľké výzvy boli vždy pre mňa zaujímavé. A hlavne som sa zase veľa naučila o menšinách, o živote. Začalo sa ďalšie ťažké, ale veľmi krásne obdobie môjho života.

Ak sa mám vrátiť k otázke, čo ovplyvnilo koniec centra... Moja

únava z nekonečného očakávania financií, z bojov v treťom sektore, ktoré sa tam zvädzali. Sídliť sme na východe, teda mali sme vždy menej možností ako iné bratislavské organizácie, vnímali sme rôzne tlaky od ľudí, ktorí začali mať veľké ambície. A ja som chcela len robiť svoju prácu – teda novinárčinu. Mala som pocit, že si veľa vecí potrebujem doštudovať, že som zastala po odbornej stránke niekde na ceste a všetky nové vedomosti z romistiky a politológie ma mŕňajú, lebo som bola v prvom rade editorka, dramaturgická, človek, ktorý iným pomáhal rásť, ale sám po profesionálnej stránke ten priestor nemal. A trvalo to už dlho. Ale ja som chcela hovoriť za seba. Chcela som znova písať a byť sama sebou. Potrebovala som sa zastaviť. Navyše som cítila, že som na pokraji vyhorenia. Už som mala všetky príznaky. Ten výkričník predtým mnou: Alebo sa zastavíš, alebo si skončila úplne, bol už príliš blízko. Môj odchod z projektu sa nestretol s veľkým pochopením, práve naopak. Ale sú situácie, keď jednoducho člo-

vek v záujme aj vlastného zdravia a integrity osobnosti musí urobiť rozhodnutie – i keď ťažké. Tak som ho urobila a odišla. Myslela som pôvodne, že aspoň niektoré projekty, ktoré boli môjmu srdcu blízke, budem robiť ďalej, ale nedalo sa. Po krátkej prestávke ma pohltila nová práca, škola, čo mi dodalo novú energiu a nový pohľad na svet. Navyše mi v tomto čase náhle zomrela mama a musela som prebrať starostlivosť o otca, takže som nepremýšľala nad tým, čo sa deje. Ale aj dnes, napriek stalkingu, ktorého obeťou som už niekoľko rokov, to hodnotím ako správne rozhodnutie.

♦ Obálka knihy. Foto: archív KK

Pod pojmom miesta pamäti vystupuje v myslení autorky pestrá škála javov, ktoré odkazujú na vzťah spoločnosti k minulosti. Podľa francúzskeho historika Pierra Nora „základní dôvod existencie miest pamäti spočíva v zastavení času, v pozdržení nástupu zapomenní, ve fixaci určitého stavu věci.“[2] Miesta pamäti reflektujú minulosť a vypovedajú o súčasnej spoločnosti a hodnotách, ktoré uznáva ako piliere, a na ktorých aktuálne konštruujú kolektívne identity Slovákov, respektíve obyvateľov Slovenskej republiky.

Knihy nie je zoznamom všetkých maďarských a rómskych miest pamäti na území Slovenska, ale cez ne k vám prehovorí história – spomienkami narátorov (iniciátorov jednotlivých miest pamäti, vedcov, menšinových predstaviteľov, atď.) prežijete príbehy, o ktorých ste možno doposiaľ nepočuli alebo ste sa im zdráhali veriť.

V rámci projektu Kultminor Klara Kohoutová minulý rok založila webovú stránku Paramisar, ktorá je interaktívnym sprievodcom po miestach spätých s rómskou minulosťou 20. storočia. Zásluhou webu jednotlivé miesta ožívajú a prihovárajú sa k návštevníkom. Bližšie informácie o jednotlivých rómskych miestach pamäti sú súčasťou práve publikovanej monografie Od Esterházyho po Lunik IX. Etnicky kódovaná miesta pamäti v lokálnom kontextu.

V prípade záujmu o knihu kontaktujte autorku na kohoutova@saske.sk.

[1] HALBWACHS, Maurice. Kolektivní paměť. Praha : Sociologické nakladatelství, 2009, s. 109–110.

[2] NORA, Pierre. Mezi pamětí a historií: problematika míst. In MAYER, Françoise – BENSA, Alban – HUBINGER, Václav (ed.). Antologie francouzských společenských věd: Město. Praha : Cefres, 2010, s. 24.

Ako sme na tom s rómskou žurnalistikou dnes? Máme ľudí, ktorí chcú v tejto téme pracovať?

Ľudia je dosť, to nie je problém. Otázka znie skôr inak: máme dosť schopných ľudí? Práca v rómskych médiách si vyžaduje komplexnú osobnosť. Záujemca musí ovládať rómsky jazyk, mať novinárske schopnosti pre všetky typy médií, vedieť postaviť nielen

str. 5 >>>

Peter Gaži: Každé duchovné povolanie je dar i tajomstvo

„Korona nás naučila hodnotiť naše dni a vážiť si mnohé dary, ktoré dostávame od Boha. Človek už bol natoľko zavalený hlúpostami, že nevidel to podstatné. A podstata je dôležitá. Verím, že toto všetko prejde a vrátime sa normálneho života, i keď už nie do takého, aký bol predtým,“ povedal o aktuálnej situácii Peter Gaži. Pochádza z rómskej rodiny z obce Valaliky a v súčasnosti pôsobí ako kňaz na Orave.

Aké bolo vaše detstvo, Peter?

Pekné. Prežil som ho v kruhu svojich súrodencov, rodičov, ale i mojich susedov a rovesníkov, s ktorými sme vyrastali na jednej ulici. Naša ulica bola vždy plná detí, aj teraz je tomu tak. Keď prejde zima a príde jar i leto, život sa odohráva vonku. Rómovia majú v láske slnko i vôňu trávy, ktorá tak krásne vonia. Vonia i pôda, ktorá po jarnom či letnom daždi ožije a ukáže svoju krásu. Preto náš dvor bol a je zaplnený kvetmi, aby sa človek cítil ako v obývačke. Nebolo toľko mobilov, wifi a hračiek, ale čo bolo vonku, dalo sa použiť na hranie, teda i blato, kameň a tráva. Nemali sme toho až tak veľa, ale vedeli sme i tak žiť. Blízko bola lúka a priestranstvo, nechodili tam autá, tak to bol priestor pre šantenie. Bolo to iné detstvo aké prežívajú deti teraz, ale bolo krásne. Rodičov mám veľmi dobrých, ďakujem Bohu za nich. Čo nám mohli dať, tak nám dali.

Ako vás vnímali ľudia v rodnej obci?

Neviem, či som bol v niečom výnimočný, to by musel druhý povedať. Bol som normálny chlapec, ktorý rástol ako druhý. Môj pohľad je skôr taký, že všetci, ktorých Boh povolal ku životu sú výnimoční a Boh ich chcel mať na svete, aby jednoducho boli. Aby existovali a priniesli niečo dobré druhým do života. Boh má svoje plány, on vie, čo robí.

Ako sa vo vás vyvíjala túžba stať sa kňazom?

Každé duchovné povolanie je dar i tajomstvo. Dar, že mnohokrát si ho nezaslúžime a tajomstvo, že Boh niekoho povolá a niekoho nie. Je to zaujímavé, prečo si Boh vyberá koho chce. Neviem presne povedať okamih, kedy ma volal, len viem, že ma chcel, aby som sa stal kňazom. Postupne som sa potom zapojil do liturgického slúženia v kostole ako miništrant, no a tam

sa ešte viac formovalo moje povolanie. K tomu dozrievaniu pomohlo i spoločenstvo mladých, s ktorými som sa stretával pri adorácii, modlitbách, hraní pašii a iných aktivitách.

Čo ste museli absolvovať, aby ste sa stali kňazom?

Každý, kto chce byť služobníkom oltára, musí absolvovať prijímacie konanie do kňazského seminára. To pozostáva zo psychologických testov, pohovoru so psychológom a vedomostných testov. Ďalej musí ísť na pohovor s biskupom i s predstavenými seminára. Keď týmto prejde, je prijatý na teologickú fakultu, kde študuje šesť rokov. Po šiestich rokoch absolventovi prislúcha titul Mgr. V kňazskom seminári bohoslovec prechádza ľudskou, vedomostnou i duchovnou prípravou. Malo by to byť rovnomené, aby budúci kňaz bol normálnym človekom, teológom i pastierom.

Kde všade ste už pôsobili a ako si na tieto obdobia spomínate?

Prešiel som už celú diecézu, pôsobil som na Spiši, v Liptove a teraz som na piatom mieste na Orave. Asi najhoršie je sťahovanie a zvykanie si na nových ľudí a prostredie. V prípade, keď je kňaz ešte kaplánom, tak i na nového farára. Naozaj to platí, iný kraj, iný mrav. Každý región, kde som pôsobil, má svoje plusy i mínusy, ale aspoň je človek skúsený. Všade sa nájdu ľudia i za i proti cirkvi. Myslím si, že tých za je viac.

Kde pôsobíte v súčasnosti?

Vo veľkej dedine Hruštín na hornej Orave. Začiatky na Orave boli dobré, je to krásne prostredie, zase noví ľudia, celkom iní ako v oblastiach Spiša či Liptova. Je dobré, keď kňaz pozná dobre diecézu, v ktorej pôsobí.

Ľudia sú takí, akí sme i my. Nájdu sa dobrí, ale aj neprajníci, ako v každej oblasti života. Keď vidia, že kňaz je dobrý, tak ho i tak prijímajú, a tak sa ku nemu správajú. Nestretol som rasistov na Orave. Oravčania nemajú predsudky, a to je perfektné.

Je iné pracovať s Rómami ako s Nerómami?

Práca s Rómami je náročnejšia. Okrem duchovnej služby musí kňaz riešiť i sociálne problémy. Ale netreba sa toho báť, veď Ježiš povedal: „Čokoľvek ste niekomu urobili,

dro baro kher. Nasas ajci mobila, wifi ni u soha te khelel, ale oda so sas avri, oleha peske šaj khelahas, la čikaha, le barenca, le čareha. Nasas amen ajci but, no the avka džanahas te dživel. Pašes sas e luka u o than, naphirenas odoj o vurdona, odoj sas o than vaš o kheliben. Oda čhavoripen sas avrether sar oda so hin le čhavoren akana, ale sas šukar. Miri daj the o dad hine but lače manuša, palikerav le Devleske vaš lenge. So amenge šaj dine, oda amenge dine.

Sar pre tumende dikhenas o manuša andro tumaro gav?

Nadžanav, te somas andro varesoste but lačo, oda musaj vareko aver te phenel. Somas o normalno čhavo, so barolas sar sako aver dženo. Miro dikhipen hino buter ajso, hoj savore, kas o Del vičindas hoj te dživen hine viňimočna, u o Del len kamelas te anel pro svetos, hoj te dživen. Hoj te aven adaj u anen vareso lačo aver dženenge andro dživipen. Le Devles hin leskre plani, ov džanel, so kerel.

Sar oda sas, hoj kamlan te džal rašaske?

♦ Kňaz Peter Gaži v súčasnosti pôsobí na Orave.

mne ste urobili“. A takýto človek získa omnoho viac.

Prekladali ste niekedy náboženské texty do rómskeho jazyka?

Ako diplomovku som mal preklad Matúšovho evanjelia do rómskeho jazyka. Len nikde, kde som písal do rómskych organizácií, nemali záujem o jeho vydanie. Je to veľká škoda, že mnohé rómske nadácie i organizácie nepodporujú písané rómske slovo. Tanec a hudba náš jazyk neposunú nijako dopredu. Naša kultúra, to nie je len tanec a hudba, ale musí to byť v prvom rade i písané dielo, inak náš jazyk veľmi rýchlo zanikne. Všímam si trend, že naši mladí už nevedia dobre rómčinu, skôr ju nahrádzajú slovenským jazykom. A tam, kde zmizne rodný jazyk, rýchlo zmizne aj národ. Preto chcem apelovať na organizácie, aby viac podporovali rómskych spisovateľov.

Poznáte rómskych kňazov, ktorí pôsobia na Slovensku?

Veľmi krásne je rozvinutá pastorácia gréckokatolíkov a ich kňazov v prešovskej eparchii, u nás na Spiši tiež pôsobia kňazi medzi Rómami, patrili som k nim. Toho času, keďže som na Orave, nie som zapojený do tejto pastorácie, ale keď bude treba ísť ku Ró-

mom, pôjdem rád. Dobré by bolo, keby sme sa občas stretli, aby sme sa povzbudili vo viere. Verím, že raz k tomu dôjde. Keďže teraz je korona, nedá sa nič urobiť v tomto smere. Stretávanie je obmedzené.

Myslíte si, že Rómovia potrebujú viac kňazov na Slovensku?

Keď sa pozrieme na duchovné povolania, každým rokom je ich menej. Rómskych kňazov až toľko veľa niet, ale keď Boh bude chcieť a rómska mládež bude odpovedať na toto volanie, môže ich byť viac. Veľmi potrebujeme rómskych kňazov, lebo vedia pochopiť rómsku mentalitu, srdce, myšlienky, spôsob života a temperament.

Vaše ďalšie plány do budúcnosti?

Životným plánom je v prvom rade byť dobrým kňazom a dobrým človekom, čo vie byť nablízku ľuďom, ktorí to potrebujú. Plány sú dobré, len sa hovorí, že povedz svoje plány Bohu a on sa bude usmievať. Teda všetko, čo človek chce dosiahnuť musí v prvom rade byť v zhode s božím plánom. A na to sa treba pýtať Boha denne: Chceš to Bože? Ale zase nie je to o tom, že len budeme čakať na Boha, i my musíme pridať ruku k dielu.

Text: Tomáš Sivák, foto: archív PG

O rašaj Peter Gaži: Sako paťabnaskri buťi hin the o dino, the o garudo

„E korona amen sikhadas te del o molipen amare divesenge u te del paťiv but oleske, so amen hin dino le Devlestar. Pro manušešte perenas ajci but diliňipena, hoj na dikhelas oda, so sas o čačo musajipen. U o čačipen hin važno. Paťav, hoj oda savoro predžala u avaha pale kijo normalno dživipen, the te na ajso, sar sas angomis,“ phendas pal e aktualno situacija o Peter Gaži. Hino andal e romaňi famelija le gavestar Valaliky u akana hino o rašaj pre Orava.

Savo sas tumaro čhavoripen, Peter?

Šukar. Somas maškar mire phrala-pheňa, dad-daj, no the olenca, so bešenass pašes u le čhavorenca andro mire berša, saveha avri barilam pre jekh ulica. Amari ulica sas sakovar pherdi čhavorenca, the akana oda hin avka. Kana agorinel o jevend u avel o angleňilaj u o ňilaj, o dživipen hino avri. O Roma kamen o kham the e sar saginel o čar, so hin but šukar. Šukares saginel the e phuv, savi pal o angleňilajeskro vaj ňilajeskro brišind uštel u dživel, sikhavel peskro šukariben. Vašoda amari dvora sas pherdi ludenca, hoj o manuš pes te šunel sar an-

dro baro kher. Nasas ajci mobila, wifi ni u soha te khelel, ale oda so sas avri, oleha peske šaj khelahas, la čikaha, le barenca, le čareha. Nasas amen ajci but, no the avka džanahas te dživel. Pašes sas e luka u o than, naphirenas odoj o vurdona, odoj sas o than vaš o kheliben. Oda čhavoripen sas avrether sar oda so hin le čhavoren akana, ale sas šukar. Miri daj the o dad hine but lače manuša, palikerav le Devleske vaš lenge. So amenge šaj dine, oda amenge dine.

Sar pre tumende dikhenas o manuša andro tumaro gav?

Nadžanav, te somas andro varesoste but lačo, oda musaj vareko aver te phenel. Somas o normalno čhavo, so barolas sar sako aver dženo. Miro dikhipen hino buter ajso, hoj savore, kas o Del vičindas hoj te dživen hine viňimočna, u o Del len kamelas te anel pro svetos, hoj te dživen. Hoj te aven adaj u anen vareso lačo aver dženenge andro dživipen. Le Devles hin leskre plani, ov džanel, so kerel.

Sar oda sas, hoj kamlan te džal rašaske?

Sako paťabnaskri buťi hin the o dino, the o garudo. O diňipen, hoj buterval nasam hodna te chudel oda, u o garudo hin, hoj o Del varekas vičinel, u varekas na. Oda hin interesantno, soske o Del lel avri kas kamel. Našti te phenel o momentos, kana man vičindas, ča džanav, hoj mandar kamelas te džav rašaske. Palis chudľom te kerel paš e liturgija andre khangeri sar miništrantos, no u odoj pes mekh buter formindas miro vičniben. Kijo oda mange pomozindas the o ternengro jekhetaňiben, kidavas pes lenca paš e adoracija, kana mangahas le Devles, khelahas o pašiji vaj paš o aver aktiviti.

So savoro musaj san te kerel, hoj te aven o rašaj?

Sako, ko kamel te sogafinel le olatroske, musaj te džal prekal o andro mukhipnaskro vakeriben andro rašajengro seminaris. O kotora hine o psychologicka testi, o vakeriben le psychologoha u o džaňibnaskre testi. Palis musaj te džal pro vakeriben le biskupoha the le šerutnenca pal o seminaris. Te oda predžala, palis les lena pre teologicko fakulta, kaj sikhľol šov berša. Pal o šov ber-

ša le absolventoske phirel o titulos Mgr. Andro rašajengro seminaris o bohoslovcos predžal o manušíkano, džaňibnaskro the spiritualno prikeriben. Kampe-las te kerel savore kotorendar, hoj o avutno rašaj te avel o normalno manuš, teologos the pastijeros.

Kaj imar kerenas e buťi u sar penge pre oda leperen?

Geľom imar prekal e savori dijeceza, keravas pro Spiš, pro Liptov u akana som pro miro pandžto than pre Orava. Šaj nekhphareder hin te džal pro aver than u te sikhľol pro neve manušen u pro than. Te o rašaj hino mekh o kaplanos, chudel the le neve fararis. Oda hin o čačipen, aver than, aver dživipen. Andro sako regijonos, kaj keravas, sas o plusi the o minusi, no avka o manuš sikhľol. Pro sako than hine o manuša, save terďon paš e khangeri vaj hine angle khangeri. Gondolinav, hoj ola so hine paš e khangeri hin buter džene.

Kaj san akana?

Andro baro gav Hruštín pre opruňi Orava. O jekhto uštara pre Orava sas lače, o t-hana adaj hine but šukar, palis neve manu-

Kristína Mojžišová: Žijem na hrane dvoch svetov

«<< str. 3 spravodajský príspevok ale aj dokument, v rozhlase a v televízii mať mikrofonický hlas, nemať rečovú vadu, byť schopný sa pohybovať v prostredí, byť primerane vzdelaný a primerane zvedavý, mať technické zručnosti, veľa na sebe pracovať a hlavne byť skromný, lebo za to vám veľa peňazí na účte nepribudne. Aspoň u nás nie. Je to viac sebaobetovanie a skôr snaha pomôcť a byť pri tom, niečo sa naučiť, niečo zažiť, než sa tým aj finančne zabezpečiť. Ale čo je najhoršie – ak nejdete s davom – stanete sa rýchlo terčom nevyberaných útokov, na čo vytvárajú priestor sociálne siete. Dnes je veľa tých, ktorí si myslia, že robia žurnalistiku. Ale nie je to pravda. Hovoria svoje názory, často nepodložené, aj trestnoprávne postihnuteľné, osočujú – ale nevedia pracovať s faktami – a to nie je žurnalistika. I keď to sa ľuďom páči. Bohužiaľ. My takú žurnalistiku nerobíme. Snažím sa kolegov viesť k tomu, aby boli vždy profesionálne na úrovni, aby boli objektívni. A takých, ktorí to chcú robiť nie pre vlastný prospech, ale pre prospech ľudí, je málo. A o to som za nich vďačnejšia.

Boli ste členkou hodnotiacej komisie Fondu na podporu kultúry národnostných menšín Slovenskej republiky. Bola téma médií prioritou fondu? Máme sa spoliehať len na projekty?

Z toho, čo môžem povedať za seba, keďže som tam bola len krátko, určite sú médiá prioritou. A myslím, že je na ne aj dostatok financií. Problém je v tom: aké médiá? Nastúpili sme do komisie po tom, čo mal fond za sebou škandal kvôli rozdeleniu peňazí práve na mediálne projekty, ktoré nikdy neboli zrealizované v rozsahu predložených projektov a udelených dotácií. To nebola ľahká situácia. S kolegami sme presadzovali názor, že ak sú to peniaze štátu na podporu médií, mali by spĺňať isté kritériá: nemali by šíriť rasizmus a xenofóbiu, mali

by pracovať s faktami a spĺňať základné etické požiadavky na médiá. Také médiá aj získali podporu. Tie, ktoré ju nezískali, zas využili priestor sociálnych sietí na hrubé znevažovanie nielen práce komisie, ale aj na osobné útoky na členov a členky komisií. To považujem za neprijateľné. Bohužiaľ, za nulou v hodnotení niektorých projektov bola zlá kvalita projektov. Niektorí nechápu, že peniaze na projekty sa nedávajú len tak, hoci tu panuje taký mýtus. Vysvetlím to na príklade. Ak chcete peniaze na honoráre, musíte predložiť cenník a presné počty článkov, videí a podobne, ktoré opublikujete. Musíte to presne špecifikovať a hlavne, cenovo musia byť honoráre primerané. Nemôžete žiadať tisíc eur na päťminútové video. Za takéto lapsusy predkladateľa strácajú body v hodnotení. K tomu potom smerujú aj pripomienky komisie a otázky na realizátorov. A sú nevyhnutné. Bez toho sa nedá rozhodovať. Musí tam byť uvedené napríklad tridsať článkov v rozsahu dvoch A4, kus za tridsať eur – to je spolu deväťsto eur. A pri ukončení projektu musíte tých tridsať článkov predložiť, uviesť, kde boli publikované a presne ukázať, ako boli peniaze vyplatené. To je jednoduché štandard pri projektoch a rómske projekty nemôžu byť výnimkou. Ak chcete kúpiť techniku, musíte predložiť prieskum trhu, presne uviesť, akú techniku a na čo potrebujete. Proste nikto vám nič nedá zadarmo a rozpočet musí byť schválený tak, aby sa dalo jeho plnenie potom aj skontrolovať. Takže len uviesť, že chcem tridsaťtisíc na techniku, na kamery a na mikrofóny – to je jednoducho nepriečhodné. Ale skúste to ohrdnuť tým a urazeným vysvetliť, že majú zlý projekt. Proste tvrdenie, že ide o rómske peniaze sa dostalo hlboko do mysli ľudí a nedokážu uvažovať v kontexte kvality projektov. Fond pritom realizuje školenia pre žiadateľov, ale oni to nevyužívajú dostatočne. Je predsa ta-

♦ Za svoju dlhoročnú prácu v oblasti rómskej žurnalistiky získala K. Mojžišová koncom roka 2020 ocenenie Roma Spirit. Foto: ACEC

ké jednoduché pošpiniť ľudí. Jednoduchšie, ako urobiť kvalitný projekt. Toto je najväčšie nebezpečenstvo pre rómske médiá – ľudia, ktorí znechutia všetkých naokolo. Dnes byť v komisii predpokladá, že znesiete ataky z každej strany, že sa stanete červeným súkním pre nespokojených. Prečo je to tak? Prečo sa s týmto nestretávame, respektíve len v minimálnej miere u ostatných menšín? V konečnom dôsledku tieto hry škodia najviac samotným Rómom, a to je to smutné.

Za seba môžem povedať, že každý projekt bol v komisii vydiskutovaný, prehodnotený, boli zvážené jeho plusy aj mínusy. Takže médiá boli prioritou, ale dôležité je, že väčšiu podporu získala aj literárna a vedecko-výskumná činnosť v oblasti jazyka a literatúry, ak teda hovoríme o komisii v tzv. béčku, kde som bola. Ale my sme mali jasne stanovené pravidlá, ktoré boli aj zverejnené v metodologickej časti, a tými sme sa riadili.

A či sa rómske médiá majú spoliehať len na projekty? Odpoviem protiotázkou: A majú inú šancu?

Od roku 2015 pôsobíte v národnostnom rozhlasovom vysielaní RTVS. Ako vyzeralo rómske vysielanie pri vašom nástupe?

Do rozhlasu som prichádzala s tým, že budem pracovať ako dramaturgička. Mala som skúsenosti s písanou žurnalistikou, vydávaním novín, s televíznou žurnalistikou, ale nie s rozhlasovou žurnalistikou. Navyše sa mi portfólio naraz rozšírilo na šesť menšín: rusínsku, ukrajinskú, českú, poľskú, nemckú a rómsku, čo bola riadna zmena. Každá menšina žije vo vlastnom svete, má vlastné problémy vo vnútri i navonok, každá je inak vnímaná väčšinovou spoločnosťou, a tomu musí zodpovedať aj štruktúra vysielania. A klasicky: minimálny rozpočet, veľa ľudí v externom prostredí, ktorí boli zvyknutí, že každý mesiac dostávali nejaké honoráre. Dlhoročné

vzťahy, ktoré neprospievali kvalite žurnalistiky. Keď do toho vstúpíte, tak zistíte, že ste na mínovom poli, kde každú chvíľu niečo vybuchne.

Čo považujem za najväčší problém je, že naša spoločnosť – pokiaľ ide o vnímanie identity – žije ešte stále niekde v 19. storočí. Identita je vnímaná ako esenciálna, ako niečo, s čím sa človek narodí a čo je nemenné. Ale to už minimálne sedemdesiat rokov takto nie je. Od druhej svetovej vojny prešlo vnímanie identity veľkými zmenami, máme tu celé filozofické školy, ktoré zmenili pohľad na identitu. Zmenilo sa miesto človeka vo svete. Svet sa viac individualizoval. Anthony Giddens povedal v šesťdesiatych rokoch, že „do modernej doby sa nedá iba narodiť“. Človek sa vytvára v sociálnych vzťahoch, a tam sa tvorí aj jeho identita. A postupom času sa mení tak, ako sa kreujú aj jeho sociálne vzťahy. Napríklad, chlapec sa narodí v rómskej osade, ale odíde na štúdiá do mesta, a tam si vezme za

ša, but aver sar pro Spiš vaj Liptov. Mišto hin, kana o rašaj prindžarel mište e dijeceza, kaj hino.

O manuša hine ajse sar sam the amen. Arakhen pen o lače džene, the o hamizna, sar andro sakoneskro dživipen. Kana dikhen, hoj o rašaj hino lačo, avka les len, avka pes leha likerem. Naarakhlom man le rasistenca pre Orava. Le manušen Oravatar nane bilače dikhipena, u oda hino perfektno.

Savo hino o averipen, kana pes kerel le Romenca u le Naromenca?

E buťi le Romenca hiňi phareder. Paš e religijozno buťi o rašaj musaj te lačharel the o socijalna problemi. Ale nakampel olestar te daral, se o Ježiš phendās: So ča kerđan varekaske, mange kerđan. U ajso manuš chudel buter.

Prethoďan varekana o religijozna lekhavibena andre romaňi čhib?

Sar e diplomovka man sas te prethovel o Matušoskro evanjelijum andre romaňi čhib. Ča ňikhaj, kaj pisinavas andro romane organizaciji, oda nakamenas te del avri. Hin but namištes, hoj but romane nadaciji u organizaciji napomožinen te pisinel o romano lav. O kheliben the bašaviben na cirdena amari čhib but angle.

Amari kultura, oda nane ča o kheliben u bašaviben, pro jekhto than kampel te thovel o pisimen buťa, te na, amari čhib sig našlola. Dikhav o trendos, hoj amare terne imar nadžanen mište romanes, buter vakeren slovatiika. U odoj, kaj pes našol e dajakri čhib, sig našlon the o manuša. Vašoda kamav te kerel o apel pro organizaciji, kaj buter te den phiko le romane lekhavnenge.

Prindžaren le romane rašan, save hino pre Slovaťiko?

But šukares pes buchliľas e pastoracija maškar o greckokatolika u lengre rašaja andre perješiskro eparchija, ke amende pro Spiš hine o rašaja maškar o Roma, somas jekh lendar. Akana, vašoda, hoj som pre Orava, na som andre kadi pastoracija, no te kampela te džal kijo Roma, rado džava. Mište sas, te pes varekana šaj arakhas, hoj peske te das e zor andro paťaben. Paťav, hoj jekhtar pes oda kerela. No vaš e korona akana pes naši ňič te kerel ajso. O kidipe na nane mukhle.

Gondolinen, hoj le Romenge kampel buter rašan pre Slovaťiko?

Kana dikhas pro khangerakre buťa, sako berš hin frimeder. Nane ajci but romane rašaja, no te o Del kamela u o romane terne

džana pal ajso mangipen, šaj aven buter džene. But amenge kampel le romane rašan, save ačalon savi hiňi e romaňi mentalita, o jilo, o gondolipen, o dživipen the o temperamentos.

Tumare aver plani vaš o avipen?

Miro dživipnaskro planos hin, pro jekhto than, te avav lačo rašaj the lačo manuš, savo hino paš o manuša, savenge oda kampel. O plani hine lače, ča hoj pes phenel, hoj phen pal o tumare plani le Devleske u ov asala. Savoro, so o manuš kamel te resel musaj te avel, pro jekhto than, ajso, savo hino o Devleskro planos. U pal oda kampel te phučel le Devlestar sako dives: Kames oda, Devla? Ale, nane oda avka, hoj ča užaraha pro Del, the amen musaj te las o buťa andro amare vasta.

Text: Tomáš Šivák,

foto: archív PG.

Preklad: Erika Godlová

♦ Kňaz by mal byť normálnym človekom, teológom i pastierom, hovorí P. Gaži.

manželku Maďarku. Ani nemusia žiť na juhu Slovenska, stačí mu kontakt s jej rodinou a vnímanie povedzme tradícií konkrétnej rodiny, aby získal k tejto kultúre vzťah. Sú to teda Rómovia, Maďari, Slováci? A ich deti? Kým sú? Sú vždy tým, čo práve robia, kde sa práve nachádzajú. Lebo identita je dnes fluidná a dáva človeku veľa možností. Podľa Gordona Mathewsa si jednotlivec vyberá elementy svojej identity „v globálnom supermarkete kultúry“, ktorý síce „vytrháva tradičné korene, ale namiesto toho ponúka širokú škálu prostriedkov, z ktorých je možné korene nanovo vytvoriť, predviesť na spoločenskej scéne a napokon v ne možno aj uveriť“.

Rómovia nie sú iní v tom, ako sa tvorí rómska identita. Odlišnosť je vo vylúčení, v rasizme, v tom, čo o Rómoch vieme či nevieme, ako tu fungujú stereotypy, predsudky a v istej miere stigmatizácie.

Takže ak chceme, aby Rómovia boli pevnou súčasťou spoločnosti, musí tomu zodpovedať aj vysielanie vo verejnoprávnom médiu. Má byť aktuálne, dynamické, musí rešpektovať Rómov ako zdroj informácií, dávať im priestor na vstupovanie do verejného priestoru, vyjadrovať ich postoje a názory. Je to vysielanie, ktoré nebude prezentovať Rómov ako exotickú skupinu, ale ako ľudí, ktorí tu sú už stáročia a tvorili a tvoria hodnoty, na ktorých stojí táto spoločnosť. Toto je moja vízia, ktorou sa riadim.

Otázka znela, ako vyzeralo vysielanie pred mojím príchodom. V tom čase sa vysielalo trikrát dvadsať minút spravodajského bloku týždenne a dvakrát mesačne hodinová publicistická relácia. Spolu šesť hodín mesačne, z toho štyri hodiny spravodajské.

Analýza vysielania ukázala, že v rámci spravodajstva predstavovala v roku 2014 informačná časť len 41 percent. Zvyšok sa hrala hudba. Je možné, aby boli Rómovia dostatočne informovaní, keď z mizerných štyroch hodín mesačne ešte dve hodiny hráme hudbu s odôvodnením, že toto Rómovia chcú? Keby sme hovorili o vysielaní nejakej súkromnej stanice, tak o. k., ale naše vysielanie je verejnou službou. Takže máme voči svojim poslucháčom povinnosti a zodpovednosť. V spravodajských blokoch úplne chýbalo spravodajstvo! Slabou stránkou bolo aj to, že celé vysielanie bolo postavené výlučne na externých dodávateľoch. Takže bolo nevyhnutné celkovo zmeniť štruktúru i obsah vysielania. Ale táto situácia bola vo všetkých menšinách, takže to bola nesmierne ťažká úloha. Kládla som si otázku: Ako postupovať? V rómskom vysielaní sme v prvej fáze zatlačili na rozšírenie rozsahu vysielania v rómskom jazyku a na zlepšenie spravodajskej hodnoty vysielania. Neskôr pribudli aj noví dodávatelia, čo vysielanie zdynamizovalo a vnieslo do neho aj konkurenciu. Zrazu naši externí spolupracovníci tak trochu aj súťažili o to, kto donesie zaujímavejšiu tému. Od roku 2017 sme začali so vzdelávaním vlastných externých spolupracovníkov s podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín v rámci projektov Škola žurnalistiky. Realizovali sme nielen víkendové workshopy o novinárskej tvorbe, ale aj vzdelávanie v rómskom jazyku. Keďže ide o projekty, bolo to náročné, ale dnes môžem povedať, že to boli fondom dobre investované

peniaze. Aj po rokoch máme z tejto skupiny externých spolupracovníkov, bez ktorých si nevieme už fungovanie predstaviť. Je to jeden z mála projektov fondu na kultúru, ktorý pomohol aj pri vytváraní pracovných miest – externých a interných.

Rómovia sú druhou najväčšou menšinou na Slovensku. Majú dostatočný priestor vo vysielaní RTVS?

Závisí to od toho, ako sa na veci pozeráme. RTVS je rozhlas aj televízia, ale ja budem hovoriť predovšetkým za rozhlas. Naše vysielanie má presne stanovený rozsah na vlnách Rádia Regina, a ten je určený pre šesť menšín. Tento čas musí byť rozdelený adekvátne k počtu príslušníkov menšín na základe oficiálneho sčítania obyvateľstva. A to samozrejme spôsobuje napätie medzi niektorými menšinami. Keď sme v roku 2018 začali po nástupe prvej internej redaktoriek Dominiky Badžovej rozširovať rómske vysielanie s tým, že bude mať rozsah ako rusínske vysielanie a tomu zodpovedajúci počet redaktorov, boli sme veľmi optimistickí v odhadoch, v akom časovom horizonte sa môže podariť dobudovať rómsku redakciu. Chceli sme to dosiahnuť do dvoch rokov. Situácia je taká, že dnes máme jedného plnouväzkového redaktora a konečne po troch rokoch čakania aj ďalších dvoch redaktorov na polovičný úväzok. A už je to cítiť, ako išlo vysielanie za pár týždňov hore s kvalitou i obsahom. Ale tie tri roky čakania boli naozaj náročné aj preto, že sme nechceli znížiť rozsah vysielania, ktorý sa podarilo v roku 2018 nastaviť do novej štruktúry, ale ktoré bolo treba zrealizovať externe. A externá výroba je vždy veľmi náročná. Dnes máme vo vysielaní mesačne 320 minút spravodajstva, skutočne kvalitného aktuálneho spravodajstva, teda skoro päť a pol hodiny, a okrem toho máme päť hodín publicistiky (v rokoch 2018 - 2019 to bolo šesť hodín). A to len s minimálnym navýšením financií, vytvorili sme to zvýšením efektívnosti výroby.

Analýza súčasného spravodajstva ukazuje, že za rok 2020 predstavoval objem slova 91,1 percent, teda vzrástol skoro trojnásobne. Až 57 percent predstavovali správy a až 88,9 percent informácií boli aktuality. Stali sme sa médiom, ktoré Rómom ako jediné poskytovalo možnosť počúvať informácie o aktuálnom dianí v ich materinском jazyku. Pokiaľ ide o respondentov, až 58,2 percent z nich boli Rómovia. Zvyšok boli predovšetkým ľudia zo samosprávy a sociálnych služieb, ktorí bezprostredne riešia každodenné situácie v rómskych komunitách. To podľa mňa hovorí samo za seba. Takže posun v rozhlase je evidentný. A to hovoríme o roku, ktorý bol poznačený pandémiou, keď sme nemohli cestovať do terénu a komunikácia s respondentmi bola obmedzená dosť radikálne. V tých predchádzajúcich rokoch bol obraz vysielania ešte pestrejší v každom ohľade.

Pokiaľ ide o televíziu, tá vysielala dvadsaťšesť minút týždenne, ale televízne vysielanie čakajú v krátkej dobe koncepčné zmeny, takže to je teraz otázka nového nastavenia.

Čo všetko dnes ponúka Rómom rozhlasové vysielanie?

Ako som už uviedla, kvalitné aktuálne a dúfam aj dynamické spravodaj-

stvo z regiónov i zo zahraničia. Reštrukturalizáciou prešla aj publicistika. Namiesto dvoch magazínov, ktoré dlho nemali svoju tvár a skončilo v nich všetko, čo bolo vhodné do vysielania bez nejakej jasnejšej koncepcie, sme postupne nastavili vysielanie tak, že sa dotýka všetkých oblastí života Rómov. Dnes máme relácie: Zvony nad krajinou – kde podstatou sú príspevky z oblasti samosprávy a občianskeho života. Zaujíma nás, ako sa darí Rómom v pozíciách poslancov, starostov, ale aj v lokalitách, kde sa do zastupiteľských úradov nedostali, zaujíma nás činnosť občianskych združení a ďalších s tým súvisiacich tém. V relácii Klub rómskych osobností predstavujeme zaujímavých Rómov, ktorí vo svojom živote už všeličo dokázali a predstavujeme ich tak Rómom, ako aj majorite. Relácia Rómsky magazín sa postupne vykrystalizovala ako relácia zameraná na kultúru a literatúru, predstavovanie tradícií a všetkých kultúrnych špecifik komunity. Vysielame ju dvakrát mesačne. Ďalšia relácia je zameraná na históriu Rómov. Uplynulé dva roky sme monitorovali účasť Rómov na ponovembrových premenách spoločnosti, tento rok bude venovaná 30. výročiu získania statusu rómskej národnostnej menšiny na Slovensku a 30. výročiu vzniku Romano lil. Je to relácia pod názvom Džanes, kaj džives? Okrem toho je tu ešte rómska hudba, ktorá je súčasťou cyklov venovaných hudbe národností a osobitne aktuálne témy si vedia nájsť priestor aj v ďalších multinárodnostných reláciách. Takže dnes je to plnohodnotné vysielanie, z ktorého je možné si vybrať. V rokoch 2018 - 2019 sme vysielali aj veľmi obľúbenú reláciu Avka tuke phenava, ktorá bola realizovaná ako verejná nahrávka, lenže práve preto, že redakcia nie je stále personálne budovaná, museli sme ju z programu na našu veľkú ľútosť vyradiť.

V televíznom vysielaní majú Rómovia len rómsky magazín raz týždenne. Nie je to málo?

Je to málo, ale zase je to otázka uhlu pohľadu. Iba v externých podmienkach to nie je celkom možné. Aj tu je potrebné budovať internú redakciu, bez ktorej sa dá len veľmi ťažko realizovať kvalitné vysielanie. Toto všetko by však malo byť súčasťou zmien, ktoré čakajú rómske vysielanie v televízii v druhom polroku tohto roka. Uvidíme, čo tieto zmeny prinesú.

Novinárska práca v rómskej téme si vyžaduje kvalitných ľudí. Je žurnalistika pre Rómov zaujímavá?

Za tie roky, teda za tých dvadsaťpäť rokov, čo pôsobím v tejto téme, mi prešli rukami desiatky Rómov a Rómok, ktorí a ktoré chceli pracovať ako novinári/novinárky. Každý mal pre tento záujem iné dôvody. Niektorí sa videli iba ako hviezdy na obrazovkách, a keď zistili, koľko práce je za tým, rýchlo odišli. Ďalší chceli zarábať veľké peniaze, ale ani to sa celkom v tejto profesii a v tejto téme nedá. Ďalší chceli robiť politickú kariéru a išli si za ňou. A spojenie novinárčiny a politiky je neetické, aj pokiaľ ide o Rómov. Niektorí na to nemali, ďalší mali rečové vady, iní chceli byť iba chválení, ale u nás sa to vždy nedá, niektorí išli na ďalšie štúdiá či pôsobiť do zahraničia alebo si našli svoje miesto v samospráve, atď., atď.

♦ Ak chceme, aby Rómovia boli pevnou súčasťou spoločnosti, musí tomu zodpovedať aj vysielanie vo verejnoprávnom médiu, hovorí K. Mojžišová.

V prvom rade musí každý, kto chce robiť žurnalistiku v rómskej téme pochopiť, že je to istým spôsobom rehoľa. Že viac ako inde musí počítať s nenávisťou a obetovať aj svoje súkromie. To je najviac bolestivé a aj najčastejším dôvodom odchodu. V každom prípade je to zaujímavé pre ľudí kreatívnych, komunikatívnych, zvedavých. Takí u nás dostanú šancu. A som za nich vďačná. Dnes máme veľmi dobrý tím, ktorý ešte môže všeličo dokázať. Myslím na externých aj interných redaktorov.

Máme pre nich pripravené podmienky na to, aby v téme pracovali dlhodobo a odborne rástli? Len externá spolupráca nám budovanie rómskych novínárov zrejme nezabezpečí...

Spomínala som, že som sa o vytvorenie pracovných pozícií pre rómskych redaktorov usilovala od nástupu, podarilo sa to v roku 2018 vďaka riaditeľovi Centra národnostného vysielania Attilovi Lovászovi, za čo som nesmierne vďačná. Je jasné, že na to, aby mohli rómski redaktori ďalej odborne rásť naozaj potrebujú byť v internom vzťahu a mať dobré vedenie, dramaturgiu, editorov, kolegov, ktorí im v každom ohľade pomôžu. Za košickú redakciu musím povedať, že sme počas projektov Škola žurnalistiky vytvorili veľmi dobré vzťahy s redaktormi publicistiky v Rádiu Regina, ktorí veľmi ochotne pomáhali našim kolegom – externým aj interným – s jazykovou prípravou, učili ich pracovať pri mikrofóne, takže aj radosť z dobrých programov bola spoločná. A práve to je jeden zo znakov zapojenia Rómov do spoločnosti. Tá malá komunita bola vybudovaná u nás v rozhlase a funguje. Je škoda, že sme nemali šancu pokračovať v začatých projektoch, tak Školy žurnalistiky ako aj projektu Rómskej rozhlasovej dramatickej družiny, ktorý je ojedinelým projektom v Európe. Zasiahla nám do toho pandémia. Ale nielen pandémia. Veríme, že sa snáď podarí v krátkej dobe znova oba projekty naštartovať.

Fenoménom posledných rokov sú sociálne siete a rýchlosť šírenia informácií v nich. O dôležitých informáciách sa dozve-

dáme najprv tam. Je toto forma informovania budúcnosti?

Sociálne siete sú cestou k deštrukcii hodnôt, na ktorých stojí – alebo stála od počiatkov európska kultúra. Ako hovorí môj obľúbený filozof Václav Bělohradský, internet sa premenil na miesto, v ktorom môžeme z mediálneho odpadu zostaviť vlastný obraz sveta. Spoločnosť, ako sme ju poznali, v ktorej sa tvorili sociálne vzťahy a človek bol nútený komunikovať a žiť aj s ľuďmi s odlišnými názormi, už v princípe neexistuje. Existujú len sociálne bubliny, sfanatizované virtuálne bratstvá, ktoré vytrvalo obhajujú svoj obraz sveta a bojujú navzájom. Veď stačí zablokovať každého, kto nesúhlasí. Bělohradský hovorí o digitálnom sklenníku. Ale virtuálny svet je dnes plný takých sklenníkov. Názory už dnes nie sú postavené na faktoch, ale na osobných dojmach, často nevedomosti. Objavujú sa prepisovači histórie, ktorí vymazávajú z dejín to, čo ich reálne tvorilo a dopisujú sami seba do panteónov historických osobností. Čo s tým? Sú to technológie, ktoré nás ovládli a dali moc každému, kto má prístup do sietí. Toto určite nie je cesta. Svet je pred vyhorením. Je vyčerpaný neustálou potrebou človeka víťaziť nad prírodou, nad inými ľuďmi, potrebou mať všetko pri nohách.

V takomto svete sa ťažko žije aj majorite, nieto ešte menšinám. O to naliehavejšie vnímam potrebu verejnoprávných médií byť tu pre ľudí, v našom prípade pre menšiny, vytrvalo ponúkať kvalitnú žurnalistiku, objektívne informácie, áno, aj pozitívny obraz sveta, hovoriť o osobnej i spoločenskej zodpovednosti, budovať vzťahy medzi ľuďmi, komunitami i spoločenstvami, prinášať aspoň trochu nádeje do chaosu, stavať svoju prácu na hodnotách, ktoré už nie sú in, ako je skromnosť, ohľaduplnosť, tolerancia, vzájomná úcta, rešpekt k faktom, rešpekt k názorom, k ľudom. Nemôžu byť všetci víťazi v pretekoch o plné bruchá. Ale všetci môžeme byť víťazmi, ak sa budeme rešpektovať. Toto šíriť je naša práca a robíme tak v každom priestore, ktorý nám naša práca ponúka. A veríme, že si nás naši poslucháči a poslucháčky, diváci a diváčky, čitatelia a čitatelky nájdu.

Text: Roman Čonka

Vždy sa jej páčili uniformy zdravotníkov

Bianka Milová má dvadsaťštyri rokov a pochádza z Trebišova. Pracuje ako asistentka podpory zdravia v Nemocnici s poliklinikou v Trebišove. Pôsobí na oddeleniach šestonedelia, gynekológie, pediatrie a na poliklinike.

Ako ste sa dostali k práci asistentky podpory zdravia v nemocnici?

Pamätám si to ako dnes. Zmaturovala som a sedela doma. Hľadala som všelijaké práce, hoci i v nejakej fabrike za pásom, ale rodičia mi vždy vraveli: Vydrž, to pravé pre teba ešte príde. A mali pravdu, prišlo to. Na internete vyšla výzva do národného projektu Zdravé komunity 2A. Poslala som hneď žiadosť, životopis a všetky potrebné dokumenty. Zavolali mi a pozvali ma na pohovor, ktorý som úspešne absolvovala.

Prvé pocity?

Bola som veľmi šťastná, ale mala som i strach, nakoľko to bol pilotný projekt. Hodili nás do veľkej vody, v ktorej sme sa sami naučili plávať. Nikto nevedel, čo od toho môžeme očakávať a či to vôbec bude mať budúcnosť. Nakoniec má táto práca obrovský zmysel a už si ani neviem predstaviť život bez nej.

Ako dieťa som chcela pracovať v nemocnici a byť lekárkou. Môj dedko vravieval: Keď budeš veľká a ja budem starý, ty ma budeš liečiť. Vždy sa mi páčili nemocničné uniformy a hlavne to, že sa pomáha ľuďom. Nakoniec sa mi sen splnil, síce nie som lekárka, ale môžem pracovať v nemocnici, môžem mať nemocničný odev a môžem pomáhať ľuďom.

Ako vnímajú priatelia a rodina to, že pracujete v nemocnici?

Moja rodina a priatelia sú na mňa hrdí. V rámci môjho pôsobenia som už nadobudla nejakú prax, ktorú dokážem využiť aj v súkromnom živote. Ak niečo priatelia alebo rodina potrebujú, vedia sa obrátiť aj na mňa.

Je práca asistentky zdravia náročná?

Náročná nie je fyzicky, ale psychicky. Stretávam sa so všelijakými prípadmi od narodenia až po úmrtie. Zo začiatku to bolo pre mňa ťažké, keď som chodila k pacientke a po operácii pacientka zomrela, alebo keď zomrelo dieťa. Stále som z toho smutná, ale už som sa naučila, že v tejto práci musím byť silná. Ja mám ľuďom pomáhať, byť im oporou počas hospitalizácie. K svojej práci pristupujem zodpovedne.

Aké máte vzťahy s lekármi a zdravotníkmi sestrami?

Zatiaľ sa nenašiel lekár ani zdravotná sestra, s ktorými by som vychádzala zle. S niektorými si už aj tykáme, čiže vzťahy medzi nami sú naozaj super. Sme jeden tím.

Ako si rozumiete s pacientmi?

Výborne. Snažím sa vybudovať si u pacientov dôveru, ale aj rešpekt. Už sa nemusím predstavovať, lebo už o mne vedia, že som tam a že som im vždy nápomocná. Rádia sa mojimi pokynmi.

Ovplyvnil koronavírus vaše pôsobenie v nemocnici?

◆ Bianca Milová

Koronavírus mi nedovoľuje zdržiavať sa s klientom dlhšie, pretože sa dodržiavajú pandemické opatrenia, sú obmedzené návštevy v nemocniciach, čo má vplyv na psychické prežívanie pacientov. Aj preto sa viac venujem téme Covid-19, odpovedám na ich otázky, v ktorých sú aj obavy, viac ich usmerňujem. Je to psychicky vyčerpávajúcejšie vzhľadom na to, že sa ľudia boja.

Berú rómski pacienti a pacientky túto pandémiu zodpovedne?

Môžem povedať, že áno. Stále majú rúška, hoci pri nich nie je žiadny lekár a sú samé na izbe, používajú dezinfekciu a stále si umývajú ruky.

Máte aj nejaké ďalšie úlohy v súvislosti s koronavírusom?

V tomto ťažkom období, kedy nás pohltila zákerná choroba, pomáham aj s rozstupmi pri triáži, dohliadam na dezinfekciu rúk a na meranie teploty. Taktiež sa u nás otvorila nová gynekologická ambulancia, kde za pomoci asistentov podpory zdravia z terénu obvolávame pacientky, aby dodržiavali termíny prehliadok a dbali na svoje zdravie. Na gynekológii máme viac pacientok a gynekológia je môjmu srdcu bližšia. S personálom vychádzame špičkovo. Je tam i viac práce, nakoľko sú tam pacientky pred alebo po zákrokoch, ktorým treba pomôcť pri rôznych úkonoch, napríklad vstať z postele, prejsť sa po chodbe, pri sprchovaní, usmerniť ich čo môžu a čo nemôžu po operácii robiť alebo byť iba psychickou oporou. Na detskom oddelení sú malé detičky. S detičkami vykonávame najčastejšie osvetu o hygiene a aktivity, kde si kreslíme a čítame.

Čo od vás teraz najčastejšie požadujú pacienti?

Aby som bola pri nich v tomto ťažkom období. Veľmi dlho sú už zakázané návštevy a pacienti sa nemôžu podeliť o svoj smútok, ani o svoju radosť. Sú tam sami a sú z toho veľmi smutní, potrebujú moju prítomnosť a zdieľať so mnou svoje emócie. Ako povedala jedna pacientka: Som ich svetielko vo veľkej tme.

Text: Tomáš Sivák,
foto: archív BM

Asistentky podpory zdravia sú obrovským prínosom pre pacientov

Inžinierka ekonómie Lujza Čížiková pracovala ako manažérka v rôznych odvetviach a sektoroch, naposledy niekoľko rokov v súkromnom zdravotníctve. V oblasti zdravia pôsobí aj teraz. V národnom projekte organizácie Zdravé regióny vedie asistentky podpory zdravia v prostredí nemocníc. „Je v záujme verejného zdravia, aby sme našu spoločnosť menej rozdeľovali a viac spájali a namiesto budovania bariád medzi ľuďmi prejavili viac súcitu a pochopenia. Je potrebné pozitívne ovplyvňovať najmä zdravotný stav obyvateľstva marginalizovaných rómskych komunít, od ktorého sa odvíjajú ďalšie zložky života a edukovať nielen minoritnú, ale aj majoritnú spoločnosť, ako chápať a stierať rozdiely v správaní, životnom štýle, postojoch,“ hovorí Lujza Čížiková.

Ktoré nemocnice sú v súčasnosti zapojené do projektu?

Projekt zastrešuje osem zazmluvnených nemocníc s desiatimi asistentkami podpory zdravia. Zatiaľ máme pokryté oblasti s najvyššou koncentráciou rómskych komunít od Kráľovského Chlmca až po Lučenec. Konkrétne sa jedná o nasledovné nemocnice – Svet zdravia Michalovce, Svet zdravia Trebišov (v oboch pôsobia po dve asistentky), ďalej Detská fakultná nemocnica Košice, Univerzitná nemocnica L. Pasteura Košice, Nemocnica s poliklinikou Kráľovský Chlmec, Nemocnica s poliklinikou Sv. Jakuba Bardejov, Národný ústav tuberkulózy, pľúcnych chorôb a hrudníkovej chirurgie Vyšné Hágy a Všeobecná nemocnica s poliklinikou Lučenec. Asistentky pôsobia na gynekologicko-pôrodných a pediatrických oddeleniach či oddeleniach šestonedelia, závisí to od organizácie každej nemocnice. Nemocnice nám poskytujú veľmi pozitívnu spätnú väzbu na ich prácu, či už v rámci spolupráce so zdravotníckym personálom alebo celkovo pri edukácii a komunikácii s pacientmi z marginalizovaných rómskych komunít.

Pandémia koronavírusu určite poznačila aj prácu asistentiek v nemocniciach.

Vykonávajú ju naďalej ako predtým, len sa viacej zameriavajú na dodržiavanie opatrení R-O-R (ruky – odstup – rúško), či už sa jedná o väčšiu ochranu zdravia seba samých a svojich rodín, alebo samotných pacientov z marginalizovaných komunít. Pacientov vedú k tomu, aby tieto nariadenia dodržiavali bez ohľadu na to, či sú v nemocniciach alebo sú prepustení do domácej liečby. Snažíme sa, aby mali zabezpečené všetky dostupné ochranné osobné pracovné prostriedky a chránili sa. Prírodný strach a obavy z nakazenia si riešime a zdieľame medzi sebou tak, aby to vedeli v pokoji spracovať a zvládnuť.

Čomu sa najviac venujete v tomto zložitom období?

Asistentky podpory zdravia majú v nemocniciach svoje kontaktné osoby, najčastejšie sú to vrchné sestry a sociálne sestry z jednotlivých oddelení, na ktorých pracujú. Moja úloha okrem manažovania ich práce a zabezpečovania potrebných náležitostí, bez ktorých by projekt v rámci nemocnice nemohol fungovať, spočíva aj v komunikácii s týmito kontaktnými osobami. V prípade, že nastáva problém na jednej alebo druhej strane, je potrebné tieto problémy alebo situácie riešiť. Teraz nám osobné kontakty komplikuje situácia v nemocniciach, na oddelenia sa niekedy

ani nedostanem, a tým pádom komunikujeme viac telefonicky, prípadne online. Nedá sa jednoznačne povedať, čomu sa venujeme v tomto období najviac. Oproti bežným povinnostiam možno stojí za zmienku intenzívne laktčné online školenie pre asistentky. Z mojich povinností ide o nastavenie plánov na budúci rok a s tým súvisiace predĺženie zmlúv s nemocnicami a návrhy na oslovenie nových nemocníc.

Priblížte nám prínosy vašej práce v nemocniciach.

V tejto ťažkej dobe prevláda medzi ľuďmi strach o svoje zdravie a zdravie svojich najbližších. Šíria sa hoaxy, ktorým veľká časť obyvateľstva z marginalizovaných rómskych komunít verí. Celkovo, bez ohľadu na túto ťažkú dobu, sú asistentky podpory zdravia obrovským prínosom pre samotných pacientov, ktorí sú veľakrát vytrhnutí zo svojho prirodzeného prostredia, kde vyrastali a vedia sa v ňom orientovať. V nemocniciach sú doslova „hodení do vody“ a netušia, čo sa s nimi bude diať. Majú strach. Očakáva sa od nich dodržiavanie pravidiel, ktorým možno ani nerozumejú, a to u nich vyvoláva stresové reakcie.

Práve v tomto momente nastupujú naše asistentky, ktoré im poskytujú psychosociálnu pomoc, vedú s nimi motivačné rozhovory, sprevádzajú ich na vyšetrenia, pomáhajú im a aj ich rodinným príslušníkom vyznať sa v prostredí nemocničného systému, edukujú o základoch zdravej výživy a správnej hygieny. Veľakrát riešia v spolupráci s asistentmi podpory zdravia v teréne a ich koordinátormi pre nás bežné existenčné problémy. Okrem toho sú veľkou oporou pre budúce mamičky na pôrodných sálach počas celého pôrodu a následne na to im pomáhajú s rozbehnutím laktácie. Učia rodičky, ako správne kojiť dieťa a riešia s nimi problémy s tým súvisiace, keďže sa samotné v tejto oblasti neustále vzdelávajú. Asistentky podpory zdravia pochádzajú z rómskej komunity, ovládajú rómsky, respektíve maďarský jazyk, poznajú mentalitu Rómov, a preto je pre ne oveľa ľahšie priblížiť sa k týmto pacientom a získať si ich dôveru.

Odporúčate aj ďalším nemocniciam zapojiť sa do projektu a využiť prácu asistentiek na svojich gynekologicko-pôrodných, pediatrických či iných oddeleniach?

Jednou z dôležitých priorít projektu je aj rozšírenie pôsobenia asistentiek podpory zdravia do iných nemocníc na Slovensku. Jednoznačne by som odporúčala a pri jednaní s ďalšími nemocnicami budem odporúčať umiestniť asistentky na naše prioritne zamerané oddelenia. Najväčšia časť ich pracovnej náplne je zameraná na edukáciu mamičiek pred pôrodom a po ňom, najmä na starostlivosť o seba a bábätko. Na pediatrických oddeleniach budujú základy hygieny, a preto si myslím, že majú najväčšie uplatnenie predovšetkým na oddeleniach, kde momentálne pôsobia. To ale neznamená, že by svoju činnosť nemohli a nevedeli realizovať aj na iných oddeleniach.

Môj tím tvoria skvelé asistentky, pre ktoré je ich náplň práce poslaním. Veria tomu, čo robia a do svojich povinností sa púšťajú s odhodlaním aspoň trochu zmeniť životy ľudí, ktorí sa ocitli na okraji spoločnosti. Každý jeden malý úspech, každé jedno poďakovanie je tou najkrajšou odmenou ako pre nich, tak aj pre mňa. Som pyšná na ich prácu a ľudskosť.

Text: Tomáš Sivák

Anketa ku Sčítaniu obyvateľov, domov a bytov 2021

• Budete sa hlásiť k rómskej národnosti pri sčítaní obyvateľov?

• Prečo by sme sa mali hlásiť k rómskej národnosti?

Jozef Bartoš, Banská Štiavnica

1. Budem sa hlásiť k rómskej národnosti, pretože som Róm a neviďm ani jeden dôvod na to, aby som tak neurobil.

2. Za svoju národnosť by sa nemal hanbiť žiaden Róm. Je veľmi dôležité, aby sme sa hlásili k svojej národnosti, nakoľko aj rôzne stratégie a napríklad aj podpora v oblasti kultúry národnostných menšín sa odvíjajú aj zo štatistických údajov sčítania ľudu.

Anna Gašparová, Detva

1. Najskôr sa priznám, že ani ja, ani moja rodina sme si nikdy neuvádzali rómsku národnosť. Narodili sme sa v tejto krajine a vždy sme to brali tak, že národnosť máme automaticky slovenskú. Avšak za to, že sme Rómovia sa nehanbíme a sme na to pyšní. Ja si myslím, že národnosť je aj o tom, že by sme mali mať svoj štát, vládu a podobné inštitúcie, aj keď na druhej strane máme svoj jazyk a kultúru.

2. Budem si naďalej uvádzať slovenskú národnosť. Viem, že tento názor je asi výsledkom toho, že patríam k takzvanej socialistickej generácii, kedy sa otázka národnostných menšín neriešila, v tej dobe to bolo zbytočné. Asi iný názor bude mať generácia ľudí, čo sa narodili po roku 1989. Na druhej strane sú tu obavy Rómov z ešte väčšej miery diskriminácie, napríklad pri zamestnávaní.

Viktor Teru, Prešov

1. Samozrejme, že sa budem hlásiť k rómskej národnosti, nakoľko som Róm a nemám dôvod sa nehlásiť k svojej národnosti.

2. Kiež by si všetci Rómovia uvedomili, že sme jednoducho Rómovia, a preto by sme sa mali logicky hlásiť k našej národnosti.

Jana Luptáková, Detva

1. Budem sa hlásiť k rómskej národnosti, pretože som Rómkka, a to je nemenný fakt.

2. Mali by to urobiť všetci Rómovia preto, aby obraz o nás bol čo najskutočnejší. Chápem aj ľudí, ktorí sa boja a nepriznajú si rómsku národnosť. Už to bolo v histórii viackrát zneužitá a nie je vylúčené, že sa to stane znova.

Martina Pokošová, Brezno

1. Áno, s hrdosťou.

2. Tak ako Slováci, Maďari a iné národnosti u nás sa nehanbia za svoj pôvod, tak sa musíme naučiť aj my Rómovia byť hrdí na svoj národ. Mali by sme si uvedomiť, že sčítanie ľudu je veľmi dôležitá udalosť, a tak by sme sa mali k tomu aj zodpovedne postaviť.

Zoltán Kašo, Humenné

1. Určite sa budem hlásiť k rómskej národnosti, lebo som Róm. Naše občianske združenie Cesta pre lepšiu budúcnosť sa chce v tejto téme angažovať a aktivizovať Rómov pred sčítaním ľudu.

2. Hlásiť sa k svojej národnosti je dôležité aj z toho dôvodu, že finančné prostriedky určené pre národnostné menšiny sa delia podľa počtu obyvateľov, ktorí sa prihlásia k tej ktorej národnosti.

Ján Bihári, Sereď

1. Budem sa hlásiť k rómskej národnosti. Hlavne integrovaní Ró-

♦ Ilustračná fotografia. Foto: R. Hraník

movia by sa toho nemali báť a mali by byť príkladom aj pre ostatných. Národnosť sa neuvádza do dokladov ani nikde inde, takže nie je dôvod na obavy.

2. Je treba sa prihlásiť aj kvôli finančným prostriedkom, nakoľko čím viac sa nás prihlási, tým viac peňazí pôjde pre Rómov. Teraz zákonodarcovia a všetci, čo o financiách určených na pomoc pre Rómov rozhodujú nemajú presné čísla a súčasné údaje „plávajú na vode“. Ak sa všetci prihlásime k našej národnosti, konečne už prestanú dohady o tom, koľko nás na Slovensku žije a budeme môcť žiadať, čo nám patrí.

Marián Fečo, Košice

1. Áno, budem sa hlásiť k rómskej národnosti tak, ako som sa hlásil aj v predošlom sčítaní obyvateľov. K rómskej národnosti sa prihlási aj moja manželka, ktorá síce Rómkka nie je, ale je súčasťou môjho života, tak sa tak rozhodla.

2. Príslušnosť k našej národnosti sa dnes bohužiaľ „nenosí“. Rómovia strácajú svoju hrdosť, nemajú záujem prezentovať sa ako príslušníci rómskej národnostnej menšiny, pretože mnoho Rómov prijalo názor, že byť Róm je niečo zlé, že budú menejcenní. Ja som

takzvaný asimilovaný Róm, ale som hrdý na svojich predkov. Je veľmi dôležité, aby sme sa hrdo hlásili k našej národnosti.

Daniel Gaži, Nižný Hrabovec

1. Som Róm, je teda logické, že si uvediem v kolónke národnosť – rómska.

2. Všetci Rómovia by sa mali hrdo hlásiť k našej národnostnej menšine. Je to dôležité pre zachovanie národnej hrdosti a zachovanie tradícií našich predkov. Cez sčítanie obyvateľov dáme celej krajine odkaz, že sme tu, že tu žijeme a sme súčasťou tejto spoločnosti. A to treba akceptovať.

Vladimír Badžo, Kežmarok

1. Áno.

2. Pri sčítaní obyvateľov si uvediem rómsku národnosť, lebo som Róm a som na to hrdý. Každý z nás by tak mal urobiť, ak je hrdý na seba, na svojich rodičov a predkov. Ten, kto tak neurobí, vlastne poprie sám seba.

Arpád Plachetka, Nálepkovo

1. Nebudem sa hlásiť k rómskej národnosti. Narodil som sa na Slovensku, tu sa narodili aj moji rodičia a prarodičia, tak prečo by som sa mal hlásiť k rómskej národnosti?

My Rómovia nemáme svoj štát ako napríklad Maďari. Máme svoj jazyk, no kde sa ním dohovoríte? Určite nikde na úradoch, všade len po slovensky, tak podľa mňa nie je dôvod sa hlásiť k rómskej národnosti.

2. Nebudem si uvádzať rómsku národnosť, lebo Rómovia sú touto spoločnosťou vnímaní ako hrozba. Nikde nás nechcú. Niektorí z nás, ktorí nevyzerajú ako Rómovia majú výhodu a v spoločnosti ich vnímajú ako rovnocenných. Podľa mňa osud Rómov nezmení to, či sa budeme hlásiť k rómskej národnosti alebo nie.

Maroš Balog, Banská Bystrica

1. Áno! Určite áno.

2. Prihlásenie sa k svojej národnosti vnímam z viacerých aspektov ako kľúčové a neodmysliteľné. Nie každý z našich asi vie, že sčítanie obyvateľov sa nielen v našej krajine realizuje každých desať rokov, preto nebude dobrým počínom, ak sa možnosť, ktorá sa ponúka vo februári tohto roka vzdáme len preto, lebo nepoznáme odpovede, prečo je to dôležité. Verím, že ako naše rómske noviny, elektronické médiá, internetové televízie či jediná rómska televízia Romana, aj občianske združenia prispejú k agitácii, pozitívnej osve-

<<< str. 3 Iom na zlepšenie situácie svojho obyvateľstva,“ uviedli vo výzve.

Pridali sa aj ďalší

Sčítanie obyvateľstva je podľa prezidentky Zuzany Čaputovej nesmierne dôležité pre presné nastavenie verejných politík a obzvlášť pre rozvoj miest a obcí, keďže od neho sa odvíja aj financovanie samospráv. Sčítanie je však kľúčové aj pre národnostné menšiny, pretože údaj o ich početnosti vo významnej miere ovplyvňuje ich možnosti uplatňovať si menšinové práva.

„Sčítaniu, ktoré sa realizuje každých desať rokov predchádza niekoľkoročná príprava a proces, ktorý je výsledkom diskusie s odbornou verejnosťou, ako aj zástupcami národnostných menšín. Stotožňujem sa s hodnotením členov poradného výboru, že nie je správne, ak sa zásadné zmeny v sčítaní dejú na poslednú chvíľu a bez širšej odbornej diskusie. Či bude môcť v dotazníku občan uviesť príslušnosť k jednej alebo dvom národnostným menšinám je podľa môjho názoru zásadnou zmenou. Nepovažujem za správne, že Štatistický úrad Slovenskej republiky pristúpil k spochybneniu dosiahnutého konsenzu pár dní pred začiatkom sčítania v skrátenom pripomienkovom konaní, a to v rozpore s legislatívnymi pravidlami vlády,“ uviedla Zuzana Čaputová.

Na iniciatívu poslanca OĽANO a Štatistického úradu SR reagovala aj Zuzana Kumanová, štátna tajomníčka Ministerstva kultúry SR.

„Na Slovensku žije približne trinásť národnostných menšín, ktoré majú rôznu históriu a rôzne pracujú so svojou menšinovou kultúrou. Mnohí z nás cítia silný vzťah

Sčítanie obyvateľov sa uskutočňuje od 15. februára do 31. marca 2021

Asistované sčítanie sa uskutoční od 1. apríla do 31. októbra 2021

Viac informácií na www.scitanie.sk

k dvom alebo viacerým národnostiam. Máme tu mnoho zmiešaných manželstiev. Obzvlášť častý je tento jav v rómskej, maďarskej či rusínskej komunite. Máme tu rôzne formy národnostnej identity, človek sa nemusí cítiť byť príslušníkom iba jednej národnosti. Tieto dáta nám môžu výrazne pomôcť pri nastavovaní verejných politík smerom k národnostným menšinám. Napríklad, na základe posledného sčítania obyvateľstva v roku 2011 by malo na Slovensku žiť približne 105 000 Rómov. Realita je však taká, že Rómov žije v našej krajine viac ako 400 000. Podobná je situácia aj v iných menšinách. Presnejšie dáta nám poskytnú priestor lepšie cieľiť verejné politiky,“ uviedla Z. Kumanová.

Za zachovanie určenia dvoch národností je aj ministerka kultúry Natália Milanová. „Považujem za veľmi nešťastné, ak by sa možnosť označiť dve národnosti na poslednú chvíľu zrušila, pretože nám umožňuje dotvárať si ucelenejší obraz o identitách v našej krajine. Zároveň je dôležité, aby túto možnosť mali napríklad zmiešané rodiny,“ povedala.

Podporu zachovaniu dvoch národností vyjadrila aj splnomocnenkyňa vlády pre rómske komunity Andrea Bučková.

Dvadsaťsedem koalíčných poslancov napísalo list

Skupina dvadsiatich siedmich koalíčných poslancov zaslala predsedovi Štatistického úradu Slovenskej republiky Alexandrovi Ballekovi otvorený list v súvislosti s návrhom na vypustenie možnosti uvádzania druhej národnosti v sčítaní obyvateľov. V liste ho upozorňujú, že Štatistický

te, kampani a reklame o dôležitosť blížiaceho sa sčítania obyvateľov pre Rómov. Aj napriek veľmi ťažkej covidovej dobe, ktorú žijeme nesmieme zabudnúť na dôležitosť prihlásenia sa k našej národnosti. O našich poslancoch v Národnej rade SR asi hovoriť nemusím, tí to istotne vedia a ak sa pridajú aj známe osobnosti z hudobno-umeleckého sveta, tak by to bolo ideálne.

V kocke sa pokúsím čitateľom ozrejmíť môj subjektívny pohľad a rozhodnutie, prečo áno. Samozrejme, identifikácia a sebaurčenie „peskero me“, teda svojho ja, je výsadou každého príslušníka tej ktorej národnostnej menšiny. Etnicitu sme dostali do vienka a aj napriek negativistickému pohľadu istej časti zakomplexovaných, nevzdelaných Slovákov treba byť hrdým na to, že som Róm, Rómka. Ani Slováci by sa k národnému uvedomeniu nedopracovali bez učencov štúrovskej generácie. Verím, že aj my sme na ceste dosiahnuť to. Ďalší veľmi dôležitý aspekt, prečo je potrebné v kolónke zaznačiť rómsku príslušnosť, súvisí s naším každodenným životom. Od percenta počtu Rómov žijúcich v tejto krajine závisí a odvíja sa viacero politík, štátnych nástrojov. Sme druhou najpočetnejšou národnostnou menšinou – skoro desať percent slovenskej populácie tvoria práve Rómovia. Prvou je maďarská. Naše číslo cez štyristo tisíc nám ukázal tzv. Atlas rómskych komunít, v Európe i vo svete ojedinelý projekt, ktorý píše svoju históriu od roku 2004. Aj vďaka tomuto metodickému zberu dát mohlo Slovensko pristupovať k iným krokom pri naplňovaní uvedeného v strategických dokumentoch riešenia tzv. rómskej problematiky, ako zo strany štátu, ale i samospráv so zvýšenou koncentráciou príslušníkov marginalizovanej rómskej komunity, ktorá zápasí s generačnou chudobou. Mám samozrejme na mysli ako štátne, tak i zdroje z EÚ. Nebudem hodnotiť progres stavu bytia a života Rómov, ale istotne sa veci pohýňajú vpred. Neopomenúc teda oblasti bývania, zamestnania, vzdelávania, zdravia a k nim prierezovým té-

mam, na ktoré štát môže vyčleniť viac financií skrz dosiahnutie vyššieho počtu Rómov pri sčítaní. Napríklad aj navýšenie alokácie financií v oblasti kultúry, umenia či zvýšenie vysielacieho času vo verejnoprávnych médiách sú veľmi silnými nástrojmi nielen pri upevňovaní romipenu – rómstva, ale i lámaní predsudkov a stereotypov na strane majoritného obyvateľstva a ďalších tu žijúcich národnostných menšín. Záverom, ak sa prihlásite k rómskej národnostnej menšine, neprestávate byť samozrejme aj Slovákom! Narodili sme sa a žijeme v krajine, ktorá má cez trinásť národnostných menšín. Demokratická krajina si ctí zákony a benefity vyplývajúce z Ústavy SR pre všetkých obyvateľov v tejto malebnej krajinke. Len sa treba pozeráť na seba, na svoje potomstvo, novú generáciu slovenských Rómov aj očami multikultúrneho Slováka.

Jozef Šivák, Bratislava

1. V nadchádzajúcom sčítaní obyvateľov sa určite prihlásim k rómskej národnosti. Urobil som tak už aj pred desiatimi rokmi.
2. Nemám dôvod sa hanbiť za svoj rómsky pôvod, práve naopak. Som na to hrdý. V mojom zamestnaní to všetci akceptujú a nikdy mi moju inakosť nedali žiadnym spôsobom pocítiť, vrátane politikov. My, Rómovia, by sme si mali uvedomiť, že ak sa počas sčítania obyvateľov neprihlásime k rómskej národnosti, životná úroveň tých, ktorí žijú v zlých podmienkach sa nezmení. Štát vďaka tomu bude mať presnejšie informácie o tom, koľko nás žije na Slovensku. Tomu by sa následne mala prispôbiť politika štátu. Na druhej strane je potrebné uviesť, že ľudia sa nemusia báť toho, že prídu o štátne občianstvo. Ak sa prihlásime k rómskej národnosti, to neznamená, že tým ľudia stratia nebudaj slovenské občianstvo. To je potrebné ľuďom vysvetliť.

František Tanko, Bratislava

1. Budem sa samozrejme hlásiť k rómskej národnosti, keďže som Róm a nemám dôvod to skrývať alebo sa dokonca za to hanbiť.
2. Je veľmi dôležité, aby sa Rómovia prihlásili k svojej národnos-

ti tak, ako sa budú ostatné národnosti hlásiť k tej svojej. Aj my by sme sa mali hrdlo hlásiť k svojej rómskej.

Janette Maziniová-Motlová, Bratislava

1. Určite. Využijem možnosť vybrať si hlavnú a vedľajšiu národnosť. Hoci, veľmi úprimne musím priznať, že by som prijala dve hlavné národnosti. Nedá sa povedať, že jednu z identít považujem za vedľajšiu.

2. Máme príležitosť dať našej krajine najavo, že sme tu a že nie sme sociálna vrstva, ale národ. Podporíme príležitosť preukázať, ako rozmanito je zastúpená naša komunita naprieč vzdelaním, ekonomickou situáciou. Takúto príležitosť máme len jedenkrát za desať rokov. Ak nechceme ďalších desať rokov vyvracať mýty, že Rómovia sú len tí vo vylúčených komunitách, nevzdelaní a bez potreby používania vlastného jazyka, tlmočníka, bez potreby rozvoja kultúry a hodnôt, mali by sme využiť možnosť uviesť svoju rómsku národnosť. Či už ako hlavnú alebo vedľajšiu. Som presvedčená, že lepšiu príležitosť dokázať, že sme súčasťou našej krajiny, sme doteraz nemali.

Ivan Torák, Bratislava

1. Budem, lebo som hrdý na to, že som Róm a nemám problém sa k tomu prihlásiť. Je to moja identita a keby som to poprel, tak vlastne popriem sám seba.

2. Aby sa vedelo, koľko nás tu v skutočnosti žije. Ja si myslím, že keď je nejaká národnostná skupina dostatočne početná, tak je oveľa ťažšie prehliadať problémy, ktoré ju trápia. Na druhej strane tým, že sa budeme hlásiť k rómskej národnosti relevantnými štatistickými údajmi bude jasné, že naša komunita je rôznorodá s rôznymi sociálnymi statusmi. Vyvrátia sa predsudky o tom, že sme všetci neprispôsobiví. Tiež by bolo dobré, keby sa k našej národnosti hlásili úspešní Rómovia, ktorých určite nie je málo a boli by dobrým príkladom pre nás ostatných.

Anketu pripravil Braňo Oláh

úrad Slovenskej republiky skrátením pripomienkového konania k predmetnému návrhu porušuje Legislatívne pravidlá vlády SR, ktoré sú pre úrad záväzné.

„Vyjadrujeme nesúhlas s tým, že sa toto dlho pripravované, analyticky dôkladne podložené, so zástupcami národnostných menšín odkonzultované a dávno odsúhlasené riešenie ide narýchlo, na poslednú chvíľu, za cenu porušenia Legislatívnych pravidiel vlády a bez prerokovania so zástupcami národnostných menšín zmeniť na základe lobovania jedného koaličného poslanca podporeného časťou maďarských mimoparlamentných politikov,“ uviedli v liste.

Pod tento list sa podpísala aj poslankyňa Národnej rady Slovenskej republiky Jarmila Vaňová (OĽANO).

Čo prinieslo medzirezortné pripomienkové konanie

Počas lehoty predkladania pripomienok sa do medzirezortného pripomienkového konania zapojilo viacero subjektov s pripomienkami. „Štatistický úrad sa pod tlakom verejnej diskusie masívne prezentovanej v médiách a viacerých výziev zástupcov národnostných menšín rozhodol poskytnúť priestor na možnú zmenu opatrenia o otázkach národností. Pripomienkové konanie ukázalo, že súčasne platný koncept sčítania národností nie je možné v takom krátkom období pred termínom sčítania zmeniť. Z tohto dôvodu som sa rozhodol legislatív-

ne konanie k opatreniu LP/2021/38 stiahnuť. Opakujem, že z pohľadu štatistikov ide o dva koncepty zberu údajov o národnosti, pričom oba sú správne a objektívnemu vyhodnoteniu dát nič nebráni. Interpretácia dát nie je v kompetencii štatistického úradu Slovenskej republiky, v kompetencii úradu je vykonať zber údajov a ich spracovanie,“ uviedol Alexander Ballek, predseda štatistického úradu Slovenskej republiky.

Splnomocnenec vlády pre národnostné menšiny László Bukovszky víta rozhodnutie štatistického úradu SR. „Uznali, že odbornosť zvíťazila nad politikou. Som presvedčený, že dve otázky môžu pomôcť národnostným menšinám pri presadzovaní ich práv a tiež tomu, aby sme dostali presnejší obraz o etnicite obyvateľstva Slovenska. Z pozície splnomocnenca sa pripájam k iniciatíve štatistického úradu týkajúcej sa posilnenia kampane v otázkach o národnosti, a preto úrad splnomocnenca bude v tejto súvislosti maximálne nápomocný,“ zdôraznil.

S rozhodnutím štatistického úradu je spokojný aj Ábel Ravasz. „Vyhrali sme tak boj, ktorý sme začali pred dvoma týždňami. Zachránili sme možnosť desiatok tisíc ľudí na sebaidentifikáciu podľa toho, ako to naozaj cítia. Veľmi pekne ďakujem všetkým, ktorí nás podporili v tomto úsilí! Myslím si, že práve takto má vyzeráť reprezentácia menšín: odborne, cielavedome, profesionálne a v silných spojeniectvách. Úspechy sa potom vždy dostavia,“ dodal.

Na magisterské a doktorandské štúdium na zahraničných univerzitách pripraví budúcich uchádzačov Roma Graduate Preparation Program

Ak ste študentom vysokej školy s bakalárskym vzdelaním a uvažujete o ďalšom štúdiu v zahraničí, máte možnosť študovať na prestížnej Stredoeurópskej univerzite v Budapešti. O čom to celé je? V rozhovore priblíži prípravný program Mikuláš Lakatoš, ktorý tam aktuálne študuje.

Čo je Roma Graduate Preparation Program (RGPP)?

Ide o intenzívny desaťmesačný negraduálny program, ktorý pripravuje rómskych študentov, absolventov minimálne bakalárskeho štúdia, na uchádzanie sa o študijné miesta v magisterských a doktorandských študijných programoch v anglickom jazyku. Prípravný program je realizovaný a financovaný cez Romani Studies Program Stredoeurópskej univerzity v Budapešti.

Kto sú študenti RGPP?

Rómski študenti z celej Európy. Všetci sme sem prišli, aby sme sa učili, študovali angličtinu a pripravovali sa na ďalšie štúdium.

Čo chcete študovať a prečo?

Niektorí z nás pracovali pre vládne organizácie a chcú študovať verejnú politiku alebo ľudské práva s cieľom formovať miestne politiky a právne predpisy pre lepšiu ochranu práv rómskych detí. Iní chcú znížiť energetickú chudobu v rómskych komunitách a chcú študovať environmentálnu oblasť. Niektorí z nás sa chcú stať odborníkmi na kultúrne dedičstvo. Nech už máme akékoľvek odborné zameranie, náš cieľ je spoločný. Sme odhodlaní tvrdo pracovať, študovať, aby sme sa v budúcnosti mohli stať pre naše komunity a štáty tými, ktorí budú pripravení bojovať za rovnaké práva v spoločnosti.

Prečo by malo byť zaujímavé študovať prípravný program RGPP na Stredoeurópskej univerzite?

RGPP program je vynikajúci z niekoľkých dôvodov. Program je plný úžasných ľudí. Lektori sú vysoko erudovaní profesionáli a sú nám stále k dispozícii. Počas našich seminárov čítame veľmi kvalitné a pútavé akademické materiály, aké používajú prestížne univerzity ako Harvard či Oxford. Pri práci s pridelenými akademickými materiálmi si rozvíjame svoje akademické schopnosti, ale zároveň aj naše globálne vedomosti.

O tom, aký študijný program by ste mali absolvovať sa nemusíte nevyhnutne rozhodovať sami. Tím programu RGPP vám môže poradiť. Pre lepšie rozhodovanie sa vás program spojí s absolventmi RGPP, ktorí sú v súčasnosti študentmi magisterských programov na Stredoeurópskej univerzite (Central European University alebo CEU, pozn. red.). Čítate, pýtate sa, diskutujete, analyzujete a následne sa v podobe prvých prác stávate súčasťou medzinárodného akademického života. Naučíte sa, ako byť produktívnejší a ako posúvať svoje vlastné hranice. V poslednom semestri študenti napíšu aj svoju prvú dlhšiu záverečnú prácu (výskum) v angličtine.

Ako vyzerá štúdium anglického jazyka?

V prípravnom programe RGPP hovoríte iba anglicky, inak nebudete môcť komunikovať s ostatnými. Niektorí z nás sú sebavedomejší, niektorí musia pracovať samostatnejšie, dokonca sa nájdu aj takí, ktorí by chceli mať ešte nabitejší rozvrh. Aj z toho najslabšieho článku sa môže stať ten najsilnejší, pretože na Central European University sú príležitosti rovnaké pre každého.

Vysoká škola nie je len o štúdiu, ale aj o aktivitách mimo školy.

Sociálne vzťahy a priateľstvá, ktoré nájdete počas RGPP sú veľmi výnimočné. Snažíme sa spoločne tráviť čo najviac voľného času. Večer spoločne varíme, diskutujeme, cez víkend chodíme na výlety po Budapešti. Sme tu jeden pre druhého. Fungujeme viac ako rodina.

Aké sú podmienky pre prijatie do programu?

1. Otvorene sa hlásiť k rómskej národnosti.
2. Byť štátnym občanom Slovenska alebo iných programov preferovaných krajín (viď link).
3. Ukončené minimálne bakalárske štúdium v akomkoľvek odbore (uchádzať sa môžu aj študenti v poslednom ročníku bakalárskeho štúdia, ktorí svoje štúdium ukončia do konca júla 2021).
4. Znalosť anglického jazyka na úrovni B1 (bez potreby preukázania sa certifikátom).
5. Silný záujem o pokračovanie štúdia v magisterskom študijnom programe v anglickom jazyku, záujem o líderstvo.
6. Záujem o štúdium v medzinárodnom a multikultúrnom univerzitnom prostredí.

Uzávierka prihlasovania sa do RGPP programu: 8. apríl 2021.

Online prihláška a bližšie informácie o programe sú na webovom sídle programu: <https://romanistudies.ceu.edu/apply-rgpp>.

O ďalšie informácie a rady kontaktujte aktuálneho RGPP študenta zo Slovenska: Mikuláš Lakatoš (špecializácia: Public Policy / Health Policy), e-mail: Lakatos_Mikulas@student.ceu.edu.

Krása, múdrosť a chudoba O šukariben, godžaveripen the čoripen

Kde bolo, tam bolo, v jednej neďalekej krajine, čo by ste kameňom dohodili, žil raz jeden kráľ, ktorý si hovoril Lenja, moja výsosť. To preto, lebo bol veľmi pyšný, nad všetkými sa povyšoval, poddaných vo svojom kráľovstve ponížoval a pokladal za hlupákov a škaredých ľudí. Neraz hovorieval: „Iba bohatí ľudia môžu byť múdri a pekní, chudobní sú hlúpi a škaredí“. V jeho kráľovstve sa mu nikto neopovážal oponovať, lebo ho hneď dal zbičovať. Iba jeho dospievajúci syn princ Raj sa mu odvážil oponovať. „Oco, kráľ môj, som vaším synom, vašej kráľovskej krvi, ale dovoľm si s vami ne súhlasiť,“ povedal nebojáčne Raj. „Hej! A to už ako, syn môj?“ spýtal sa Raja kráľ. „To, že niekto je chudobný, neznamená, že je aj hlúpy a škaredý a opačne, nie každý bohatý a študovaný je múdry a pekný,“ povedal princ kráľovi. „Čo si slepý? Ty nevidíš, akí sú tí chudobní hlúpi a škaredí?“ nazlostene hovorí kráľ svojmu synovi princovi. „Kráľ môj, mám vás rád a nechcem sa s vami hádať, ale my bohatí celé dni nič nerobíme, iba jeme, pijeme a zabávame sa, každý deň sa kúpeme a umývame, prezliekame do nových šiat, a preto sa nám zdá, že sme pekní. Chudobní celé dni musia pracovať na bohatých od svitu do mrku a niekedy sa nestihnú ani umyť, a preto sa nám zdá, že sú škaredí,“ vysvetľuje princ kráľovi a pokračuje, „my chodíme do školy, platíme si drahých učiteľov a oni do škôl nechodia, lebo nemajú na to peniaze. Ale to neznamená, že my, ktorí do škôl chodíme, sme múdrejší ako oni,“ ukončil svoju reč princ a obával sa reakcie svojho otca kráľa. Ten sa na princa pozrel a povedal: „Čo to ty táraš, syn môj. Veď múdrosť, krása a chudoba nejdú dokopy, ale ak si myslíš iné, tak mi to synu dokáž! Ak ma presvedčíš o svojej pravde, prenechám ti celé kráľovstvo, ak nie, vyžienim ťa z môjho kráľovstva a zrieknem sa ťa ako syna! Súhlasíš?“ opýtal sa princa. „Áno, súhlasím a dokážem vám, že múdrosť, krása a chudoba spolu súvisia. Ožením sa s najchudobnejšou dievčinou, ktorá bude krásna a múdra,“ povedal princ kráľovi, a ten mu na to dal jeden mesiac, aby dokázal svoju pravdu. Princ sa teda pobral do sveta hľadať najchudobnejšiu diev-

♦ Foto: bOred, pixabay.com

činu, svoju budúcu nevestu, ktorá bude krásna a múdra.

Chodil po svete, hľadal, zhováral sa s chudobnými dievčatami, ale žiadna z nich mu nevedela správne odpovedať na jeho otázky. Možno, že neoslovil tie správne chudobné dievčatá. Začal teda pochybovať o tom, či múdrosť, krása a chudoba spolu súvisia. „Môj otec má asi pravdu,“ smutne v duchu konštatoval a rozhodol sa, že sa vráti domov, prizná svoj omyl a požiada otca o milosť. Keď sa vracal domov popod les, prišla veľká búrka, a tak zabehol do rómskej osady, ktorá bola blízko, aby nezmokol. Zaklopal na polorozbité dvere prvej chatrče. V nej žilo dospievajúce rómske dievča, ktoré sa volalo Zara a bolo sirotou. Otvorila dvere. „Môžem vstúpiť, dievčina?“ spýtal sa jej princ Raj. „Nech sa páči,“ odpovedala Zara. „Prepáč, že som ťa vyrušil, ale chytila ma búrka a domov to mám ešte ďaleko,“ ospravedlňoval sa princ Raj a sadol si za skromný maličký stolík. Zara mu medzitým ustlala svoju jedinu a starú posteľ, podala mu teplý čaj a posledný kúsok tvrdého chleba so slovami: „Dajte si pane, dnes bude pršať celú noc, potom si môžete tam ľahnúť,“ a ukáza-

la na posteľ. Princ pozerá na ňu a pýta sa jej: „A ty čo budeš jest? A kde budeš spať?“ Naša čajori s úsmevom na tvári hovorí: „Ja už som jedla a ľahnem si na zem“. Princ sa zahryzol do tvrdého chleba a napil sa čaju. „To dievča mi dalo svoje posledné jedlo a svoju posteľ a ona si hladná ľahla na zem. To bude to dievča, ktoré hľadám,“ pomyslel si v duchu, dojedol tvrdý chlieb, vypil čaj a išiel spať v nádeji, že našiel tú, ktorú hľadal. „Prečo si mi dala to posledné jedlo, ktoré si mala a ustlala na svojej posteli a ty si hladná spala na zemi?“ spýtal sa ráno princ Zary. „Nikdy nie sme takí chudobní, že by sme nemohli poskytnúť pomoc blížnemu,“ odpovedala mu naša čaja a pokračovala, „bohatstvo a chudoba nie sú v dome, ale v duši. Myslíte si, že bohatý je ten, kto má peniaze, bohatstvo alebo ten, kto sa zmieril so svojím osudom? Som síce chudobná, ale nie preto, že nemám nič, ale preto, že nemám rodinu, lebo chudobný nie je ten, kto nemá nič, ale ten, kto nemá rodinu. A ja som sa s tým zmierila, prijala svoj osud, a preto v duši som bohatá“. „Múdro hovorí dievčina,“ v duchu ju chváli princ. Teraz si je naozaj istý, že na-

šiel tú pravú, a preto ju požiada, aby s ním išla do kráľovského paláca.

Tam už netrpezlivo čakajú kráľ aj s kráľovnou na svojho syna. „No čo, syn môj, ešte stále si myslíš, že múdrosť, krása a chudoba idú dokopy? A našiel si takú dievčinu, ktorá je najchudobnejšia, múdra a pekná, s ktorou sa oženíš?“ spýtal sa kráľ svojho princa. „Áno, milí rodičia, a hneď vám to dokážem,“ povedal princ svojim kráľovským rodičom a ukázal im Zaru, rómsku dievčinu z rómskej osady. „To má byť táto Rómka?!“ nazlostene sa spýtal kráľ. „Áno, kráľ môj! O tom, že je chudobná niet pochyb, lebo všetci Rómovia v našom kráľovstve sú chudobní, no ona je najchudobnejšia v našom kráľovstve, lebo je sirota. Vieš, môj kráľovský otče, chudobný nie je ten, kto nemá nič, ale ten, kto nemá rodinu,“ vysvetlil princ Raj svojmu otcovi. „Dobre, syn môj, prvú podmienku si splnil, že je najchudobnejšia, ale ukáž mi teraz či je aj múdra,“ spýtal sa kráľ. „A kto je podľa vás, kráľ môj, múdry? Ten, kto si myslí, že už sa nepotrebuje učiť alebo ten, kto sa učí celý život? Je múdrosť v knihách, alebo ju dáva život?“ spýtala sa Zara kráľa. „Myslíš si, že si dosť múdra, aj keď si nechodila do školy?“ spýtal sa Zary kráľ. „Všetko, čo viem, kráľ môj, ma naučil sám život,“ odpovedala kráľovi Zara. „Dobre teda, tak mi povedz tri veci v živote, ktoré nikdy nevrátiš späť,“ spýtal sa Zary kráľ. Zara vytiahla z vrecka kameň a vyhodila ho von oknom. „Ten už sa nevráti, kráľ môj,“ hovorí dievčina a pokračuje, „slovo, ktoré vyletí z úst späť nezatahne ani sto koní a nevráti sa ani čas, ktorý som premrhala v rómskej osade“. Kráľ uznal, že je aj múdra. „A si aj pekná?“ pýta sa jej. Zara mala na sebe oblečené staré špinavé šaty, na hlave starú šatku, ktorá jej zakrývala vlasy a tvár od popola. „Kráľ môj, buď taký láskavý a daj mi pripraviť kúpeľ, a potom uvidíš,“ požiadala Zara kráľa. Ten dal pokyn sluhom, aby pripravili kúpeľ, lebo bol na ňu viac zvedavý ako jeho syn. „A dajte jej obliecť aj nové šaty!“ prikázal princ Raj. Potom netrpezlivo čakali niekoľko hodín. Keď sa Zara objavila, všetci onemeli. Krásne dlhé čierne vlasy sa jej vlnili až po jej uzucký pás, oči jej svietili ako hviezdičky na nebi, líčka sa jej krásne

Elena Lacková: Ako Filip zarobil na chlieb

Bola tuhá zima. V začudenej chatrči sa k peci tlačilo päť polonahých detí. Srdce Rózy, ich matky, zovrela úzkosť. Dnes jedli iba posolené zemiaky, ale čím ich nasýti zajtra? Malá Márinka, sotva dvojročná, zafňukala: „Mamička, daj mi ešte jeden zemiak!“ Róze od žiaľu oťaželi nohy. Vzala Márinku do náručia a do uška jej zašepkala: „Dnes už nemám, ale zajtra sa vyberieme po pýtaní. Donesiem ti krajec chleba. A teraz už choď spať. V spánku zabudneš na hlad!“ Týmito slovami uložila aj ostatné deti. Trápila ju myšlienka, či sa jej zajtra podarí niečo vyžobrať, keď ju ľudia odháňajú odo dverí. Bola z toho veľmi zronená.

Do chatrče vstúpil Filip. Bol premrznutý na kosť. Postavil sa k peci a šúchal si skrehnuté dlane. Róza vrhla na muža zlý pohľad a opýtala sa: „Požičala ti?“ Rozhnevaný Filip vykrikol: „Tvoja sestra, tá čierna opica? Skupaňa! Povedala, že nemá! Najradšej by som jej okále vydriapal!“ Róza pozakrývala deti starou dekou a odvrkla: „Si zlomyseľný, Filip! Lenivosť ťa zožiera. Nemuseli by sme si požičiavať, keby si prácu hľadal!“ „Vari si zošalela?“ zlostil sa Filip, „každý deň obchádzam gazdovské domy a pýtam sa, či netreba narezať drevo alebo kŕmiť hnoj! Všetci ma odstrkujú a ty mi ešte ubližuješ!“ S povzdychom si sadol na lavičku z dosák a pozoroval spiace deti. V očiach mu blikal smutný oheň. V pahrebe dopraskali posledné iskry, plameň slabol, pec sa ochladzovala. Filip sa stočil do kľbka ako kocúr. Premohol ho ťažký spánok. Ráno išiel do dediny, ale večer sa opäť vrátil s prázdnyimi rukami. Hlad-

ný vstúpil do chatrče a nakukol do hrnca. Hľa! Boli v ňom uvarené zemiaky. Prstami ich povybíral a lakomo strkal do úst. Jedol hltavo, div sa nezasušil. Znenazdajky do chatrče vošla Róza. Vypleštila oči na Filipa a opýtala sa: „Kľbo si zarobil, Filip?“ Filip zhltol posledný zemiak a zašomral: „Róza, daj pokoj, srbí ťa jazyk?“ Róza sa napajedila a začala vrieskať: „Zase nič? A ešte berieš to, čo som vyžobrала pre deti? Si leňoch! Ach, Deloro, prečo si ma tak potrestal?“ Od zúfalstva si šklbala vlasy a lamentovala, až za uši zachádzalo. Filip stál ako omráčený. Nemohol pochopiť, prečo mu Róza neverí, prečo ho tak ponízuje? Veď deti sú aj z jeho tela a krvi! Zmocnil sa ho veľký hnev, najradšej by ju zmárnil. Nie, nemôže jej ublížiť. Deti by zašli hladom, keby Róza nežobrала. Ako ju len ľúbi, celým svojím srdcom, ale ich lásku pochovála bieda. Filipove oči zaplavili slzy, veľké ako hrchy.

Na druhý deň si Filip sadol do krčmy. Usalašil sa pri rozpálenej peci a preklínal osud. Keď si chcel od gazdov vypýtať tabak a hlt piva, musel ich zabávať vymyslenými historikami. Najradšej sa vychvaľoval, aký je on silák, akých mocných chlapov premohol v stávke. Dokonca sa aj s medvedom v cirkuse pasoval a za jasotu obecnstva ho poľahky na zem zložil. Gazdovia sa smiali. Filipa pivom ponúkali, ba aj hrst tabaku pridali. Keď sa Filip vrátil do osady, Róza i deti už spali. Takto ubiehali dni a týždne, len psota ich neopúšťala. Jedného večera, keď opitý Filip začal spomínať na ďalšiu príhodu, do krčmy vkročil najbohatší gazda Jurčo. Omrzeli ho chvastavé reči, rozhodol sa Filipa vyskúšať. Sprvu si ho obzrel od hlavy po päty a keď zistil, že Filip je iba kosť a koža a oči má v tvári hladom vpadnuté, vedel, že neprehrá. Cigánovi pred celou krčmou povedal: „Filip, viem, že si silák! Ale zatiaľ o tom iba krákaš! Počúvaj, dám ti

metrák pšenice, ak ho zo zeme dvihneš! Súhlasíš?“ Filipa opanoval strach, telom mu prebehla triaška. Náhle uvidel pred sebou žalostný obraz hladných detí. „Bože, metrák pšenice! Mlynár by z nej namlel múku a Róza by upiekla voňavý chlieb. Celý stôl by zaplnila bochníkmi chleba!“ túžobne zavzdychal Filip. V rozpakoch preletel pohľadom po sedliakoch, ako keby od nich čakal radu. Všetci napäto mlčali. Vtedy Filip povedal: „Pokúsím sa, pán Jurčo! Môžeme začať!“ Gazda poslal sluhu, aby priviezol pšenicu. Medzi sedliakmi to zašumelo. V krčme sa strhol veľký hurhaj. Jedni kričali, že Filip vrece zdvihne, druhí, že nie. Prefíkaný krčmár zavetrl dobrý kšeft. Okamžite vyhlásil stávkou a zvolal: „Ak Filip vrece zdvihne, zaplatím liter pálenky!“ Ostatní sa s krikom pridali: „Ja tiež zaplatím fľašu! Aj ja pridám liter! Aj ja...“ Pod oknami zaerdžal kôň. V snehu zašuchotali sane. Sluha priviezol vrece s pšenicom a šmaril ho do prostred krčmy. Filip sa postavil k vrecu, srdce mu tľklo až kdesi v hrdle: dokáže to, nedokáže? Gazda Jurčo zvolal: „Filip, dočerta, tak sa už hýb!“ Filip sa poslušne zohol, objal vrece a nohami sa zaprel o dlážku. Od námahy mu vyliezali oči z jamôk. Ťažké bremeno sa pohlo. „Musím vydržať! Aby sa viac neposmievali mojej biede a nešťastiu! A vám, deti, priniesiem chlieb,“ šepkal si Filip cez zaťaté zuby. Gazdovia s úžasom sledovali stávkou. Ešte kúsok! Nato jeden z nich zvolal: „Zodvihol. Cigán si zarobil na chlieb!“ Vtedy vrece tupo buchlo na dlážku a Filip klesol na kolená. Z úst mu vytekali dva pramienky krvi. Bol mŕtvy. Ťarcha mu odtrhla srdce. Chatrč s hladnými deťmi osirela. Róza sa od zúfalstva váľala po snehu a kričala nepríčetným hlasom: „Filip! Vráť sa. Filip môj najdrahší...“

Publikované v Romano lil č. 35 v apríli 1992.

červenali, šaty jej padli ako uliate a vyzerala v nich ako ozajstná princezná. Jednoducho stála pred nimi nádhera nad nádherou. Kráľ a kráľovná si išli oči vyočiť nad jej neskutočnou krásou a múdrosťou a aj zabudli na to, že je to Rómka z rómskej osady. „Ďakujem ti, syn môj, za to, že si mi otvoril oči a presvedčil ma o tom, že aj chudobný človek môže byť múdry a pekný a k tomu ešte aj v duši bohatý,“ ďakoval kráľ princovi Rajovi a pokračoval, „tu máš kráľovské žezlo a vládni čestne a múdro so svojou vyvolenou krásavicou,“ ukončil svoju reč kráľ a odovzdal princovi kráľovstvo. Ten aj so svojou peknou a múdrou ženou Zarou vládli múdro a čestne a mali päť krásnych a múdrych detí a tie boli pre nich najväčším bohatstvom a ak nezomreli, tak vládnú dodnes. A na záver ešte jedna múdrosť. Mnohé veci sa nám zdajú byť obťažné, a preto sa ich ani nepokúšame dosiahnuť alebo riešiť, ale obťažné sú preto, že sa o to nepokúsime. Princ Raj sa pokúsil a dokázal, že aj najchudobnejší človek môže byť múdry, krásny a aj bohatý.

* * *

Kaj sas, odoj sas, andre jekh nadur them, so ča bareha dočhidžanas, dživelas jekhvar jekh thagaris, savo peske phenelas Čame, miro učipen. Oda vaš oda, bo sas baro bari-kano, upral savore pes upre vazdelas, le telune manušen andre peskro thagaripen tele dikhelas u likerelas len dilinenge the džungale manušenge. Na jekhvar phenelas: „Ča o barvale manuša šaj aven godžaver the šukar, o čore hine diline the džungale“. Andre leskro thagaripen natromalas leske ňiko te phenel jekh lav, bo les delas te marel. Ča leskro avribararduno čhavo o princos Raj leske šaj phenelas lav. „Dade, thagarina miro, som tumaro čhavo, tumare thagariskre ratestar, kajča šaj phenav, hoj namištes vakeren,“ phendža bi e dar o Raj. „He!? U oda imar sar, mro čho?“ phučla pes le Rajestar o thagaris. „Oda, hoj vareko hino čoro, nasikavel, hoj hino the dilino the džungalo u visardones, na dojekh barvalo the siklardo hino godžaver the šukar,“ phendža o princos le thagariske. „So sal koro? Tu nadikhes, save hine ola čore diline the džungale?“ chola-ha phenel o thagaris peskre čhaske le princoske. „Thagarina miro, dikhav tumen rado u nakamav pes tumenca te kerel, kajča amen o barvale cala dživesa nič nakeras, ča chas, pijas, lošanas pes, sako džives landžuvás the thovas pes avri, prečhivas pes andro neve gada, u vaš oda pes amenge dičhol, hoj sam šukar. O čore cala dživesa hine tromade te kerel buči pro barvale tosarastar dži rači u varekana pes aňi na thoven avri,

u vaš oda pes amenge dičhol, hoj hine džungale,“ avrivakerel o princos le thagariske u vakarel dureder, „amen phiras andro siklarde, počinas peske kuč siklarden u on andro siklarde naphiren, bo nane len pr´oda love. Kajča oda nasikavel, hoj amen, save phiras andro siklarde, sam godžaveder sar on,“ agorisalifa peskro vakeriben o princos u daralas pes so pr´oda phenela leskro dad o thagaris. Oda pro princos dikhla u phendža: „So´da tu kadaj diliňipen vakeres, mro čho. Se o godžaveripen, o šukariben the o čoripen nadžan jekhetane, kajča te tuke gondolines aver, ta mange oda mro čho dosikav! Te mange dosikaveha tiro čačipen, mukava tuke calo thagaripen, te na, tradava tut andal miro thagaripen u imar n´aveha miro čhavo! Mištes?“ phučla pes le princostar. „He, mištes u dosikavava tumenge, hoj o godžaveripen, šukaripen the o čoripen džan jekhetane. Lava romňake ola nekčoredera čha, savi ela šukar the godžaver,“ phendža o princos le thagariske, u oda les diňa pr´oda jekh čhon, kaj te dosikavel peskro čačipen. O princos pes ila andre luma te rodel nekčoredera čha, peskra elatuňa romňa, savi ela šukar the godžaver.

Phirelas pal le luma, rodelaś, vakerelas le čore čhajenca, kajča ňisavi lendar leske nadžanelas čačes pale te phenel pre leskre phučibena. Talam, hoj n´ačhadža ola čačuňa čora čha. Pr´ačila te pačal oleske, či o godžaveripen, šukaripen the o čoripen džan jekhetane. „Mire dades talam hin čačipen,“ bilošanes andre vodži peske phenelas u phendža peske, hoj pes visarela khere, phenela hoj les nane čačo u mangela le dastar odmukiben. Sar pes visarelas khere telal o veš, avla baro brišind, u avka denašla andre romaňi osada, savi sas pašes, kaj te na cindžol. Lokes denadža vajkecivar pro jepašphago vudar le ešebnone kheroreskro. Odoj dživelas avribararduňi romaňi čhaj, savi pes vičhinelas Zara u sas bi e famelija. Phundradža o vudar. „Šaj džav dureder, čhaje?“ phučla pes latar o princos Raj. „Aven dureder,“ palephendža e Zara. „Maruš, hoj tut čaladžom, kajča chudňa man o baro brišind u khere man hin mek dur,“ mangelas la o princos Raj u bešla peske pašal o čoro cikno skamindoro. E Zara leske maškar oda lačhardža peskro jekhutno purano hadžos, diňa les tato tejos the ostatno kotor zorale mareskro le lavenca: „Den tumenge rajeja, adadžives dela brišind calo rat, palis šaj peske kodoj pašlon,“ u sikadža pro hadžos. O princos dikhel pre late u phučel pes latar: „U tu so chaha? U kaj soveha?“ Amari čhajori le asabnaha pro muj phenel: „Me imar chalom u pašluvava man-

ge pre phuv“. O princos danderdža andro zoralo maro u piľa le tejostar. „Kaja čhaj mange diňa peskro ostatno chaben the peskro hadžos u oj peske bokhali pašila pre phuv. Oda ela odi čhaj, sava rodav,“ gondolindža peske andre vodži, dochala o zoralo maro, avri piľa o tejos u geľa te sovel andro pačaviben, hoj arakhla ola, sava rodelaś. „Soske mange diňal oda ostatno chaben, savo tut sas u lačhardžal mange tiro hadžos u tu bokhali sovehas pre phuv?“ phučla pes tosara o princos la Zaratar, „Šoha nasam ajse čore, hoj našti te del šigitiśagos le pašeske,“ palephendža leske amari čhaj u vakerelas dureder, „barvalipen the čoripen nane andro kher, ale andre vodži. Gondolinen peske, hoj barvalo hino oda, kas hin love, barvalipen abo oda, ko pes smirardža peskre dživipnaha? Som čori, kajča na vaš oda, hoj man nane nič, no vaš oda, hoj man nane famelija, bo čoro nane oda, kas nane nič, ale oda, kas nane famelija. U me pes oleha smirardžom, ilom peskro dživipen, u vaš oda som andre vodži barvali“. „Godžaha vakerel e čhaj,“ andre vodži la ašarel o princos. Akana hino peske čačeste pačando, hoj arakhla ola čačuňa, u vaš oda la mangla, kaj leha te džal andro thagariko rajkano kher.

Odoj imar izdranes užaren o thagaris the la thagariňaha pre peskro čhavo. „No so, mro čho, mek peske gondolines, hoj o godžaveripen, šukaripen the čoripen džan jekhetane? U arakhlal ajsa čha, savi hiňi nekčoreder, godžaver the šukar, sava leha romňake?“ phučla pes o thagaris peskre princostar. „He, kednešna daje/dade, u maj tumenge oda dosikavava,“ phendža o princos peskre thagaripnaskre dadeske/dake u sikadža lenge la Zara, romaňa čha andal e romaňi osada. „Oda kamel te el kaja Romaňi čhaj?! Cholaha pes phučla o thagaris.“ „He, thagarina miro! Pal oda, hoj hiňi čori aňi nakampel te vakerel, bo savore Roma andre amaro thagaripen hine čore, no oj hiňi nekčoreder andre amaro thagaripen, bo hiňi bi e famelija. Džanes, miro thagariko dade, čoro nane oda, kas nane nič, no oda, kas nane famelija,“ avrivakerdža o princos Raj peskre dadeske. „Mištes, mro čho, ešebno tromadžipen kerdžal, hoj hiňi nekčoreder, kajča sikav mange akana či hiňi the godžaver,“ phučla pes o thagaris. „U ko hino prekal tumende, thagarina miro, godžaver? Oda, ko peske gondolinel, hoj imar nakampel leske te sikľol abo oda, ko sikľol calo dživipen? Hin o godžaveripen andro gende, abo les del o dživipen?“ phučla pes e Zara le thagaristar. „Gondolines peske, hoj sal dosta godžaver, choc naphirehas andre sikľardži?“ phučla

pes la Zaratar o thagaris. „Savoro so džanav, thagarina miro, man sikadža korkoro o dživipen,“ palephendža le thagariske e Zara. „Mištes akor, ta mange phen trin čačipena andro dživipen, save šoha navisareha pale,“ phučla pes la Zaratar o thagaris. E Zara cirdňa avri andal e žeba bar u čhidža les avri prekal e oblaka. „Oda imar pes navisarla, thagarina miro,“ phenel e čhaj u vakarel dureder, „o lav, savo chučel avri andal o muj pale nacirdena aňi šel graja u navisarla pes aňi o idejos savo našadžom andre romaňi osada“. O thagaris udžandža, hoj hiňi the godžaver. „U sal the šukar?“ phučel latar. Pre Zara sas urde purane melale gada, pro šero purano khosno, savo lake garuvelas o bala u o muj le labarde prachostar. „Thagarina miro, av ajso lačo u de mange te kisitinel tato paňi kaj te landžuvál, u palis dikheha,“ mangla e Zara le thagaris. Oda phendža le sogalošenge, kaj te kisitinen o tato paňi, bo sas pre late izdrano buter sar leskro čhavo. „U den la te urel neve gada!“ parančolindža o princos Raj. Palis izdranes užarenas vajkeci ori. Sar pes e Zara sikadža, savore čhitile. O šukar bare kale bala pes lake bondžarenas až kija lakro sano pasos, o jakha lake vudadžarenas sar o čerčeňora pro ňebos, o čamora pes lake šukares loľarenas, o gada lake pele sar te ulehas pal late u dičholas avri andre lende sar čačuňi princezna. Jekhe laveha ačhelas anglal lende šukariben upral o šukariben. O thagaris la thagariňaha peske džanas o jakha te jakharel avri upral lakro šukaripen the godžaveripen u the bisterde pr´oda, hoj hiňi romaňi čhaj andal e romaňi osada. „Palikerav tuke , mro čho, vaš oda, hoj mange phundradžal o jakha u dosikadžal mange, hoj the čoro manuś šaj avel godžaver the šukar u mek kija oda andre vodži barvalo,“ palikerlas o thagaris le princoske Rajeske u vakerelas dureder, „le kadaj o thagariko žezlos u zoraľar pačivales the godžaverones peskra avrikidňa šukaroraha,“ agorisalifa peskro vakeriben o thagaris u diňa le princoske o thagaripen. Oda the peskra šukara the godžaveronaha romňaha la Zaraha zoraľarenas godžaverones the pačivales u sas len pandž šukar the godžaver čhavore u ola sas prekal lende nekbareder barvalipen u te na mule, ta zoraľaren dži adadžives. U pro agor mek jekh godžaveripen. But buča pes amenge dičhon phare, u vaš oda pes andre lende aňi namukas len te dochudel, abo te kerel, kajča phare hine vaš oda bo pes andr´oda namukas. O princos Raj pes mukla andr´oda u dosikadža, kaj the o nekčoreder manuś šaj avel godžaver, šukar u the barvalo.

Napísal a preložil: Igor Dužda

Elena Lacková: Hrbatý Maren

V jednej rómskej osade žil chlapec, ktorý na chrbte nosil veľký hrb a aj tváričku mal škaredú, akoby havranom podobanú. Deti z osady na neho pokrikovali, vyplazovali jazyky, pľuli, ba aj kamene doň hádzali. Matke nad tým pukalo srdce. Brala ho do náručia, bozkávala ho a volala: „Ach, srdiečko moje, vtáčik môj maľovaný, nevsímaj si ich!“ Aj otec ho mal veľmi rád, ale trápila ho chlapcova budúcnosť. Preto mu kúpil husle a učil ho hrať, lebo vedel, že husličky ho uživia. Ale jedného dňa matka od žiaľu zomrela a o niekoľko týždňov odišiel za ňou aj otec.

Hrbatý Maren osirel. Dlhو, predľho oplakával svojich rodičov. Maren mal dobré srdiečko. Každého mal rád, každému pomáhal, a keby mohol, bol by sa so svojím srdiečkom aj rozdelil. V chatrči však už nebolo nikoho, nuž vzal husličky pod pazuchu a pustil sa do sveta. Išiel z osady do osady, z dediny do dediny a každému hral a hral. Rómovia i Nerómovia si za každým vzdychli: „Ako len ten chlapec prelúbezne hrá! Len keby nebol taký škaredý!“ Och, ako ho zakaždým zabolelo srdce! Ako keby mu vložili doň ostrý nôž a vrážali ho doň čoraz hlbšie a hlbšie! Preto vo dne hral pre seba, pre vtáčikov a zvieratká v lese, lebo oni mu nepovedali, že je škaredý. Ľuďom hrával iba v podvečer, keď mu nevideli tvár. Ale jedného dňa, keď prišiel do veľkej osady a hral, pribehla k nemu plačúc jedna žena a prosila ho: „Ach, synak môj, vidím že chodíš po svete. Nechceš mi pomôcť? Už pred rokom sa mi stratila dcéra a niet po nej ani chýru ani slychu. Keď ju nájdeš, prijem ňa za syna!“

Maren sa veľmi potešil, že aj on môže byť niekomu užitočný. Povedal: „Ach, teta, budem ju hľadať a nájdem

ju, keby ma to aj život stálo!“ A od tohto dňa Maren začal hľadať stratenú dievčinu Ardelu. Hľadal ju v osadách, v dedinách, aj v lesoch a skalách. Jeho bosé nohy, trňami dopichané a na skalách porezané, krvácali. Ale on nič nedbal, často sa zastavoval a hral a hral. Veril, že hudba k nemu priláka živého tvora. Prešli týždne, mesiace, až jedného dňa zočil v skale jaskyňu. Začal hrať. Z jaskyne vyšiel ozrutný medveď a opýtal sa Marena: „Chlapče, pre koho tak krásne hráš?“ Maren sa vydesil, ale cez zuby precedil: „Hľadáť krásnu Ardelu a tá hudba patrí jej!“ Medveď znova prehovoril: „Viem, že Ardela je krásna, ale preto, že bola veľmi pyšná a každým pohrdala, Deloro ju potrestal! A ja ju strážim. Junák, prišiel si ju vyslobodiť? Ale ak tvoja hudba obmäkčí jej srdce, ty zahynieš!“ Maren odpovedal: „Som škaredý a každý mnou pohŕda. Nestojím o svoj život!“ A vošiel do jaskyne. Ardela tam sedela v krásnych šatách. Keď zočila Marena, hneď sa jej zne-páčil, preto sa mu obrátila chrbtom a zakričala: „Choď preč, choď preč!“ Ale Maren nič nedbal, pristúpil k nej a začal tak lúbezne hrať, ako len vedel. Hral a hral. A tu hudba začala pomaličky prenikať do jej srdca a v Ardele sa začala prebúdať láska a neha. Z očí jej padali slzy. A vtedy medveď povedal: „Maren, vyslobodil si ju zo z-kliatia!“ a zmizol. Vtom začali Marenovi kamenieť ruky, kamenelo mu srdce, skameneli husličky.

A z Marena sa stala kamenná socha.

Keď to Ardela videla, veľmi sa prelákla, skočila k Marenovi, objala jeho tvár, kropila ju slzami a volala: „Maren, prečo si to urobil?“ Aká škoda, že Maren už nepocítil ten horúci bozk, po ktorom celý život túžil.

Publikované v Romano ľil v decembri 1993.

◆ Elena Lacková. Foto: archív RNL

Peter Pollák: Chcem, aby mal každý rovnakú príležitosť vzdelávať sa, bez ohľadu na jeho sociálne korene

♦ Poslanec NR SR Peter Pollák ml. (OLANO). Foto TASR: Michal Svítok

Peter Pollák (29) vyštudoval sociálnu prácu so zameraním na zdravotníctvo na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre a špeciálnu pedagogiku so zameraním na mentálne postihnuté deti na Katolíckej univerzite v Ružomberku. Pracoval ako manažér v personálnej oblasti. Jeho blavnými piliermi pri vstupe do politiky bolo vzdelanie a práca.

Aké plány mala koalícia na začiatku volebného obdobia a ako sa jej darí ich naplniť?

Už pred voľbami sme mali ako strana OLANO, ale aj každá strana z finálnej koalície, zostavené zoznamy vecí, ktoré chceme napraviť, zmeniť, zlepšiť, v prípade zvolenia. Predvolebný program, ktorý sa ľudovo nazýva aj „zoznam predvolebných sľubov“ sme hneď po výsledkoch volieb pretavili do Programového vyhlásenia vlády. Myslím si, že v tomto dostupnom dokumente sú všetky potrebné informácie a reformy. Od školstva cez financie až po otázku marginalizovaných skupín. Je to odvážny program, ktorým sme sa ako poslanci zaviazali občanom. Osobne si myslím, že tak ako na začiatku sme vyhlasovali, že sme odhodlaní program naplniť, tak ja osobne odhodlaný stále som. Nejde to ako po masle, keďže úpravy procesov, ktoré boli dlhodobo používané vo vláde oligarchov je maratón, nie šprint.

V každom prípade, k plneniu programu sa celej vláde, aj všetkým poslancom pritrafila do viena aj pandémia Covid-19. Tá si vyžaduje čas a energiu pri riešení problémov, ale aj napriek tomu sa mnohé body

Programového vyhlásenia vlády už splnili a ďalšie sú vo fáze riešenia. Je škoda, že pandémia zatienila dobré veci, ktoré sa urobili. Nie je ich málo. Ide napríklad o tehotenský príspevok, zrušenie doplatkov za lieky, horúcou témou je aj veľká úprava školského zákona, transparentná zmena prokurátorov, rozviazanie rúk polícii a následné akcie, ktoré majú celospoločenský dopad a konečne očistia našu krajinu. Môžem menovať ďalej reformu súdnictva, reguláciu hazardu a ďalšie sociálne zmeny k lepšiemu.

Teda áno, dostali sme do viena pandémie, ale na jej pozadí stoja aj desiatky zmien, ktoré sa dotýkajú občanov a sú v prospech Slovákov.

V Programovom vyhlásení vlády je aj časť, ktorá sa venuje menšinám. Pri Rómoch sa vláda zaviazala zvýšiť zamestnanosť. Ako to vyzerá momentálne?

Áno, momentálne stále nastavujeme pravidlá a legislatívne zmeny. Ako som uviedol, je to beh na dlhú trať. Treba však povedať, že ak by nebola pandémia, tieto procesy by boli omnoho ďalej. Pandémia nám sťažila súčasnú situáciu. Stále bojujeme s covidom, ale je to naša veľká priorita.

Začal som sa stretávať (aj online) so zamestnávateľmi, ale aj s rómskymi študentmi.

Chceme, aby sa podarilo vytvoriť, nazvime to, strednú triedu Rómov. Radi by sme presvedčili firmy, aby dali rómskym absolventom možnosť pracovať v nižších riadiacich funkciách. Nech sa postupne buduje vrstva rómskych manažérov.

Druhá časť sú dlhodobo nezamestnaní ľudia, kde robíme na tom, aby sa vybudovali sociálne podniky. Tie sú tiež momentálne horúcou témou, na ktorej pracujem, rovnako ako štátna personálna agentúra. Vidím to veľmi pozitívne, čomu sa nesmierne teším.

Čo sa týka sociálnych podnikov, tie majú obmedzenú kapacitu zamestnávania a nemusia potiahnuť celú obec. Avšak, máme pozitívne skúsenosti z Raslávíc, Nitry nad Ipľom a chceli by sme nadviazať na výsledky, ktoré sa dosiahli v týchto obciach.

Ďalšou horúcou témou je kvalitné vzdelávanie, ktoré je akýmsi predchodcom a stavebným kameňom dobrého a plnohodnotného zamestnania. Chcem, aby mal každý rovnakú príležitosť vzdelávať sa, bez ohľadu na jeho sociálne korene. Nemôžeme ďalej pokračovať v tom, aby deti zo sociálne slabších rodín boli automaticky zaraďované do špeciálnych škôl. Naopak, chcem, aby bola posilnená edukácia už od útleho veku a tieto deti mali k dispozícii povinné predškolské vzdelávanie už od troch rokov. To veľmi pomôže deťom a ich rodičom ku kvalitnejšiemu životu. Som veľký zástanca kvalitného vzdelania a následne zamestnania. To je jeden z bodov, prečo som sa aj ja rozhodol zasiahnuť do politiky a zbúrať zastarané stereotypy, ktoré v našom štáte dlhodobo pretrvávajú.

Čo plánujete v Národnej rade SR v ďalšej časti volebného obdobia?

Ako som už spomínal, práce je tam až až. Držíme sa Programového vyhlásenia vlády, ale aj Programu OLANO 2020 a Rozhod-

ni.to. Mojou témou nadchádzajúcich dní je určite zaviesť povinnú predškolskú dochádzku pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia od troch rokov. Považujem to za nesmierne dôležité z viacerých hľadísk. Hlavným cieľom návrhu je začleniť deti zo sociálne znevýhodneného prostredia do vzdelávacieho systému od dovŕšenia tretieho roku veku dieťaťa. Súčasná právna úprava zakotvuje nárok dieťaťa absolvovať predprimárne vzdelávanie v materskej škole jeden rok pred začatím povinnej školskej výchovy, t. j. od piateho roku veku dieťaťa. Avšak aj vzhľadom na sociálnu situáciu môže mať dieťa v priebehu roka problém začleniť sa do kolektívu, osvojiť si sociálne návyky a nadobudnúť všetky zručnosti a vedomosti potrebné na vstup do základnej školy. Chcem týmto deťom poskytnúť viac času na aklimatizáciu, keďže možno predpokladať, že majú prirodzene sťažené východiskové podmienky.

Ďalšou témou je určite podpora vzniku a fungovania sociálnych podnikov v obciach a regiónoch s cieľom zvyšovať zamestnanosť a pracovné návyky občanov. Každý poslanec sa zaoberá určitou agendou, ktorá sa sčasti dotýka aj marginalizovaných skupín. Určite budeme pracovať aj na ďalších bodoch, ktoré sa prudko dotýkajú celej spoločnosti.

Už ste načrtli covidovú tému. Ako sú na tom marginalizované skupiny?

Téma pandémie je veľmi aktuálna vo všetkých kútoch Slovenska, ale aj sveta. Mám pocit, že je potrebné to prízvukovať, keďže niektorí ľudia vládne opatrenia kritizujú, akoby to bola len vnútroštátna záležitosť. Čo sa týka marginalizovaných skupín, tie sa snažíme podchytiť, aby sa vírus nekontrolovane nešíril. Vieme, že niektoré oblasti nemajú ani pitnú vodu či kanalizáciu, a tak je možné, že hygiena je nižšia. Aj to je problém, ktorý tu prevláda desaťročia. To musíme zmeniť. Ak by mali ľudia pitnú vodu, mali by kvalitnejší život, lepšiu hygienu a nižšie riziko nákaz. Pomocnú ruku preto podávame aj vo forme oblečenia, stravy či hygienických prostriedkov. To je veľmi podstatné. Ďalšou pomocnou rukou je sprostredkovanie dreva, ktorým si rodiny kúria, ohrievajú vodu... Prvá vlna nám všetkým ukázala, že podmienky, v ktorých sa niekde na Slovensku stále žije sú v katastrofálnom stave aj bez pandémie. S ňou je to dvojnásobne namáhavejšie. Verím, že to spoločne všetci zvládneme.

V parlamente ste väčšinou v konfrontácii s opozičnou stranou ĽSNS. Aké máte vzťahy mimo pléna?

Úprimne, nemáme žiadny vzťah. Ja osobne vediem s jednotlivcami z tejto strany aj súdne spory, keďže si myslím, že veci, ktoré robia a ideológia, ktorú prezentujú je potrebné riešiť aj na pôde prokuratúry. Napríklad, s poslancom Mazurekom sme na seba vzájomne podali trestné oznámenia. Som presvedčený, že či už komunikujú priamo alebo v symboloch, mnohokrát šíria poplašné správy, hoaxy, extrémizmus. Verejne a bez servítky na ústach. Menujem sa aj do pozície bojovníka proti hoaxom a extrémizmu, ktorý na našom území prevláda a narastá. Osobne sa ma to vždy dotýkalo a stále dotýka. Myslím si, že ako spoločnosť nemôžeme akceptovať prejavy takejto ideológie, ktorou poslanci Kotlebu, a teraz už aj jeho odídenci žijú a prezentujú ju v parlamente, ale aj mimo neho.

PR text Petra Polláka ml.

